

**T.C.
ADALET BAKANLIĞI**

**ADAY MEMUR
HAZIRLAYICI
EĞİTİMİ**

**İCRA İFLAS KANUNU
DERS NOTU**

EDB

EĞİTİM DAİRESİ
BAŞKANLIĞI
DEPARTMENT OF TRAINING

İCRA VE İFLAS KANUNU

Bu ders notunun hazırlanmasında şu eserlerden yararlanılmış, notun niteliği çerçevesinde bu eserlere metin içinde ayrıca atıf yapılmamıştır: Kuru, İcra ve İflas Hukuku, İstanbul 2016; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, 2. Baskı, Ankara 2016; Pekcanıtez, Atalay, Özkes, İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, 3. Baskı, Ankara 2016; Yıldırım, Deren – Yıldırım, İcra ve İflas Hukuku, 7. Baskı, İstanbul 2016.

I. İCRA VE İFLAS HUKUKUNDA TEMEL KAVRAMLAR VE KURUMLAR

A. İcra ve İflas Hukuku, Cebri İcra Hukuku, Cüzi İcra ve Külli İcra Kavramları

İcra ve İflas Hukuku iki kısımdan oluşmaktadır. Bu iki kısım, icra (cüzi icra) hukuku ve iflas (külli icra) hukuku olarak isimlendirilmektedir. Bu kısımlardan ilki olan İcra Hukuku, Medeni Usul Hukukunun ayrılmaz bir parçası ve devamıdır. Medeni Usul Hukuku çerçevesinde elde edilen maddi hukuka ilişkin haklar borçlu tarafından yerine getirilmediği takdirde, alacaklı tarafından bizzat elde edilmesi mümkün değildir. Zira bir hukuk devletinde borçların cebri şekilde icrası ancak devlet eliyle olabilir. Bu çerçevede cebri icra hukuku, borçlusu tarafından yerine getirilmeyen borçların, devletin kurumlarının müdahalesi ile elde edilmesi ve alacaklının tatmin edilmesidir. Cebri icra hukukuna göre takip yolları, alacağın para (veya teminat) alacağı olup olmamasına göre farklı şekillerde tasarlanmıştır. Bir para (veya teminat) alacağının söz konusu olduğu durumlarda herhangi bir dava açılmasına gerek olmaksızın ilamsız icra yoluna gidilebilir. Para alacağı olmamakla birlikte kiralanan taşınmazların tahliyesi için de benzer bir yol düzenlenmiştir. Bunun dışındaki alacaklar için mutlaka bir dava açılıp, bu dava sonunda alınacak ilamın icraya konulması gerekmektedir. İlamsız icra ve ilamların icrası dışında üçüncü bir genel yol, taşınır ve taşınmaz rehinlerinin paraya çevrilmesi usulleridir. Tüm bu genel yollar, alacağın türüne ve niteliğine göre bazı alt yollara da ayrılmaktadır.

İcra ve İflas Hukukunun ikinci kısmını ise iflas (külli icra) hukuku oluşturmaktadır. Bu kısım, cebri icra hukukundan giderek ayrılmaktadır. Özellikle İcra ve İflas Kanununda 2003 yılında 4949 sayılı Kanun ile ve daha sonra yapılan değişikliklerle, iflas ya da külli icra hukuku, yerini yavaş yavaş aciz hukukuna bırakmaktadır. İflas veya külli icra hukuku, alacaklının alacağına yeten bir varlığa el konularak paraya çevrilmesini sağlayan cebri icra hukukunun aksine, borçlunun tüm malvarlığının tasfiye edilerek, tüm alacaklılarının tatmin edilmesini amaçlar. 2003 öncesinde var olan iflas ve konkordato yolları bu tanıma büyük ölçüde uymaktaydı. Fakat son zamanlarda dünyadaki gelişmeler de takip edilerek yapılan yeni

düzenlemeler ile, iflas artık aciz hukukuna dahil olan yollardan sadece bir tanesi haline gelmiştir. Aciz haline düşerek borçlarını ödeyemeyecek durumda olan bir borçlunun bu aciz halinden çıkarılması gerekir. Bu aciz halinden çıkarma amacına, borçluya süre vererek veya borçlarını ya da faaliyetlerini yeniden yapılandırarak ulaşılabileceği gibi, tüm malvarlığı tasfiye edilerek de ulaşılabilir. Bu sebeple 2003 yılından sonra getirilmiş olan iflasın ertelenmesi, uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırma, malvarlığının terki suretiyle konkordato gibi kurumlar ile iflas (küllü icra) hukuku şekil değiştirmiş ve cüzi icra hukukundan bir nebze uzaklaşmıştır. Ancak bununla birlikte takipli iflas yolunun, alacaklının alacağını tahsil etmeye yönelik bir cebri icra usulü olduğu da unutulmamalıdır.

B. İcra ve İflas Hukukuna Hâkim Olan İlkeler

Cebri icra hukuku Medeni Usul Hukukunun bir parçası olduğu için, Medeni Usul Hukukuna hâkim olan ilkeler, büyük ölçüde İcra İflas Hukuku açısından da bağlayıcı olacaktır. Örneğin tarafların talebi olmaksızın bir cebri icra faaliyetine girişilmesi veya alacaklının talebinden fazla şekilde tatmin edilmesi söz konusu olamaz (tasarruf ilkesi). Takip icra organları tarafından yürütülür ve usul ekonomisi ilkesine uyulmalıdır. Ayrıca taraflar cebri icra hukukunda da doğruyu söyleme ve dürüstlük ilkelerine uymak zorundadırlar. Medeni Usul Hukukuna hâkim olan ilkeler dışında, cebri icra hukukunun kendine has bazı ilkeleri de vardır. Kanunilik, cebri icra yolları ile tedbirlerinin sınırlı ve belirli olması ve şekle sıkı sıkıya bağlılık ilkeleri, icra faaliyetinin cebri şekilde yürütülmesinin ve bu yönüyle ceza hukukuna benzer bir yapı sergilemesinin sonucudur. Ayrıca para alacakları ve diğer alacakların ayrılması ile paraya çevirme ilkeleri de cebri icra hukukun türlerini ve genel yapısını belirler. Bunlar dışında cebri icra hukukunun en önemli özelliklerinden bir tanesi, alacaklı ve borçlu arasında menfaat dengesinin sağlanması gereği ve cebri icra faaliyetlerinde ölçülülük ilkesine uyulması zorunluluğudur.

C. İcra ve İflas Hukukunun Kaynakları

İcra ve İflas Hukukunun temel kaynağı, 2004 sayılı ve 1932 tarihli İcra ve İflas Kanunudur. Bu kanun zaman içerisinde pek çok değişikliğe uğramakla birlikte, özellikle 2003 yılından sonra 4949, 5092, 5219, 5311, 5358 ve 6352 sayılı Kanunlara çok önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu Kanun dışında başta İcra ve İflas Kanunu Yönetmeliği ve İcra ve İflas Kanununun Tatbikatına Dair Nizamname olmak üzere çok sayıda yönetmelik, tüzük ve tarife de İcra ve İflas Hukukuna kaynak oluşturmaktadır. Özel hukuktan doğmamış olan kamu alacakları, İcra ve İflas Kanununa göre değil 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü

Hakkında Kanununa göre tahsil edilir; bununla birlikte bir alacaklı hakkında külli icra söz konusu olacak ise İcra ve İflas Kanunu hükümleri uygulanır. Bu çerçevede 6183 sayılı Kanun da cebri icra konusunda bir kaynak oluşturmaktadır. Ayrıca hiç kuşkusuz Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Yargıtay Kararları ve doktrin de İcra ve İflas Hukukunun kaynakları arasında yer alır.

D. Takip İşlemleri

Takip işlemi, cebri icra takiplerine yön ve şekil veren işlemlerdir. Takip işlemleri, taraf takip işlemleri ve icra takip işlemleri olarak sınıflandırılır. Taraf takip işlemlerine örnek olarak takip talebi ve haciz talebi gösterilebilir. İcra takip işlemleri ise icra organları (icra dairesi, icra mahkemesi) tarafından icranın yürütmesine ilişkin olarak yapılan işlemlerdir. İcra takip işlemleri icra organları tarafından, borçluya karşı olarak ve icranın ilerlemesini sağlayacak nitelikte yapılan işlemlerdir. Her bir takip işlemi ile zamanaşımı yeniden kesilir.

E. İcra ve İflas Hukukundaki Bazı Kavramların Kapsamı

1. Taşınır ve Taşınmaz Rehinleri

İcra ve İflas Kanunu çerçevesinde takip hukukunda kullanılan bazı kavramlar, maddi hukuktaki anlamlarına nazaran daha geniş kullanılmaktadır. Örneğin taşınmaz kavramı gemi siciline kayıtlı gemileri de kapsar. İpotek, ipotekli borç senedi, irat senedi, gemi ipotekleri, eski hukuka göre taşınmaz rehinlerini, taşınmaz mükellefiyetlerini, taşınmaz üzerindeki hususi imtiyazlar ve taşınmaz eklentisi üzerine rehinleri de kapsar. Taşınır rehni teslimine bağlı rehin, TMK m. 940'daki rehinler, ticari işletme rehni, hapis hakkı, alacak ve sair haklar üzerindeki rehinleri kapsar (İİK m. 23).

2. Taraflar (Alacaklı ve Borçlu)

İcra ve İflas Hukukunda da, Medeni Usul Hukukunda olduğu gibi iki taraf vardır. Ancak bunlar alacaklı ve borçlu olarak isimlendirilirler. Medeni Usul Hukukunda dava konusu veya müddeabih olarak isimlendirilen unsur ise İcra ve İflas Hukukunda alacak veya borç ismini alır. Bu alacak veya borç, takibin konusunu oluşturur. Alacaklı ve borçlu kavramları, Medeni Usul Hukukundaki taraf kavramı gibi, esasa ilişkin değil, şekli kavramlardır. Bir kimsenin gerçekte alacaklı veya borçlu olup olmadığı hiç kuşkusuz önemlidir, fakat gerçekte alacaklı olmayan bir kişi, gerçekte borçlu olmayan bir kişiye karşı takip yapsa dahi, bunlar Takip Hukuku anlamında şekli olarak alacaklı ve borçlu sıfatını haiz olurlar. Bir icra takibi açısından taraflar mutlaka hak ve fiil ehliyetinin yanı sıra takip işlemi

ehliyetine de sahip olmalıdırlar. İşlemlerin bizzat ya da vekil aracılığı ile yapılması mümkündür. Tüm bu haller icra müdürü tarafından resen gözetilmesi gereken hususlar olduğu için, şikâyete konu oluşturabilirler. Tarafların takibe konu borç hakkında sıfatlarının olup olmadığı ise takip sürecinde anlaşılacak bir husustur, bu sebeple bunların eksikliği itiraza konu olmalıdır.

F. İcra ve İflas Organları

1. İcra Dairesi

İcra ve İflas Organları, bizzat devlet tarafından yürütülen organlar ile bazı özel organlardan oluşur. İcra dairesi, icra işlerinde en temel mercidir. İflas takipleri dahi icra dairesinde başlar. İcra daireleri her asliye hukuk mahkemesinin yargı çevresinde olacak şekilde kurulmuşlardır; iş yoğunluğuna göre bir yerde birden çok icra dairesi kurulması mümkündür. İcra dairesinin başında icra müdürü bulunur. Müdür dışında ayrıca yeterli sayıda müdür yardımcısı, kâtip gibi diğer çalışanlar yer alır. İcra dairesi icra mahkemelerinin denetimi altında olmakla birlikte, icra mahkemesine bağlı olarak çalışmaz. İcra dairesi cebri icra faaliyetlerini yerine getirmek üzere kurulduğu için, zor kullanma yetkisini de haizdir, bu konuda kolluk kuvvetlerinden yardım alınabilir. İcra dairesi cebri icra faaliyetindeki hemen her aşamada işlemleri yürütür. Takip talebinin alınması, ödeme emrinin gönderilmesi, haczin yapılması, haczedilen malların paraya çevrilmesi, paylaşılması vs. icra dairesi tarafından yerine getirilir.

2. İflas Prosedüründeki Organlar

İflas dairesi, iflas prosedüründe yer alan bir mercidir. İflas kararı ile göreve başlayan iflas dairesi muhafaza tedbirlerini yerine getirmek, alacaklıları toplantıya çağırarak, basit tasfiye usulünde bizzat tasfiyeyi yapmak gibi işleri yerine getirir. İflas prosedüründe ticaret mahkemesi de çok önemli bir fonksiyon yerine getirir; iflas kararı, iflasın ertelenmesi gibi konularda ticaret mahkemesi görevli kılınmıştır. İflas hukukunda ayrıca iflas bürosu, alacaklılar toplantısı ve iflas idaresi gibi özel bazı organlar da yer almaktadır. Zira iflas tasfiyesi büyük ölçüde alacaklıların inisiyatifinde gerçekleşir.

3. İcra Mahkemesi

a. Genel Olarak

İcra ve İflas Hukukundaki en önemli organlardan birisi de icra mahkemeleridir. Hukuk yargısındaki özel mahkemelerden (ihtisas mahkemeleri) birisi olan icra mahkemeleri, İcra ve İflas Kanununda düzenlenmiştir ve cebri icra hukukundaki pek çok konuda yargı mercii olarak görev yaparlar. İcra mahkemeleri tek hâkimlidir ve hem hukuk hem de ceza kararları verebilirler. İcra mahkemelerinin temel görevleri şunlardır:

İcra organlarının faaliyetlerine karşı yapılan şikâyetleri inceleyip karar vermek, ilamsız icrada itirazın kaldırılması taleplerini inceleyip karara bağlamak, hacizde ve iflastaki istihkak davalarını görmek, ihalenin feshini şikâyet yoluyla incelemek, icra – iflas suçlarını inceleyip karar vermek, ilamlı icrada icranın geri bırakılması taleplerini incelemek, takibin iptali ve talikine karar vermek.

İcra mahkemelerinin takip hukukuna ilişkin olarak verdikleri kararlar (itirazın kaldırılması) maddi anlamda kesin hüküm oluşturmaz, sadece o icra takibi açısından bağlayıcı olur. Bu sebeple alacaklı veya borçlunun genel mahkemelerde dava açma hakkı devam eder. Esasa ilişkin diğer kararları (örn. istihkak davası) ise maddi anlamda kesin hüküm oluşturmaya müsaittir, bu sebeple aynı konuda tekrar dava açılmaz.

b. İcra Mahkemesi Kararlarına Karşı Kanun Yolları

İcra mahkemesince (1) 85 inci maddenin uygulanma biçimi, (2) icra dairesi tarafından hesaplanan vekâlet ücreti, (3) 103 üncü maddenin uygulanma biçimi ve bu maddede düzenlenen davetiyenin içeriği, (4) yediemin ücreti, (5) yediemin değiştirilmesi, (6) hacizli taşınır malların muhafaza şekli, (7) kıymet takdirine ilişkin şikâyet, (8) ihaleye katılabilmek için teminat yatırılması ve teminatın miktarı, (9) satışın durdurulması, (10) satış ilânının iptali, (11) süresinde satış istenmemesi nedeniyle satışın düşürülmesi, (12) 263 üncü maddenin uygulanma biçimi, (13) iflâs idaresinin oluşturulması, (14) icra mahkemesinin iflâs idaresinin işlemleri hakkında şikâyet üzerine verdiği kararlara karşı, (15) iflâs idare memurunun ücret ve masrafları hakkındaki hesap pusulası ve (16) 36 ncı maddeye göre icranın geri bırakılmasına ilişkin kararları dışındaki kararlarına karşı, ait olduğu alacak, hak veya malın değer veya miktarının 7260 TL'yi (2017 yılı için geçerli sınır) geçmesi şartıyla istinaf yoluna başvurulabilir.

İstinaf yoluna başvuru süresi tefhim veya tebliğ tarihinden itibaren on gündür. İcra mahkemesi kararları aleyhine işlemleri uzatmak gibi kötüniyetle istinaf yoluna başvurulduğu anlaşılırsa Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 422 nci maddesi (HMK m. 329) hükmü uygulanır. Kesin bir karara karşı kötüniyetle istinaf yoluna başvuranlar hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır. İstinaf yoluna başvuru satıştan başka icra işlemlerini durdurmaz.

Bölge adliye mahkemesi hukuk dairelerince verilen ve miktar veya değeri kırkbin lirayı geçen nihaî kararlara karşı temyiz yoluna başvurulabilir. Temyiz yoluna başvurma, satıştan başka icra işlemlerini durdurmaz.

c. Şikâyet

Şikâyet, icra organlarının (icra dairesi, iflas dairesi, iflas idaresi, alacaklılar toplantısı vb.) hukuka veya olaya uygun olmayan işlemlerinin denetlenmesi amacıyla Kanunda düzenlenmiş olan bir hukuksal çaredir. Şikâyet bir dava değildir. Şikâyet yoluna takibin taraflarınca veya işlemde etkilenen üçüncü kişilerce başvurulur ve hukuka ya da olaya uygun olmayan işlemlerin ortadan kaldırılması, değiştirilmesi ya da yapılmayan işlemlerin yapılmasının emredilmesi talep edilir. Şikâyetin karşı tarafında söz konusu işlemi yapan icra organı yer alır. Uygulamada bu işlemde yararlanan kişi de karşı taraf olarak gösterilmektedir. Karar verecek olan merci, işlemi yapan (veya yapmaktan kaçınan) icra dairesinin bulunduğu yerdeki icra mahkemesidir. Şikâyetin konusunu, iptali veya değiştirilmesi istenilen veya yapılmadığı için yapılmasının emredilmesinin talep edildiği işlem oluşturur. Şikâyet sebepleri; işlemin kanuna aykırı olması, işlemin olaya aykırı olması, bir hakkın yerine getirilmemesi ve bir hakkın sebepsiz yere sürüncemede bırakılmasıdır.

Şikâyet süresi öğrenmeden itibaren yedi gündür. Bu süre hak düşürücü bir süredir, icra mahkemesi tarafından resen değerlendirilir; süre geçmişse talep reddedilir. Bununla birlikte bir hakkın yerine getirilmemesi veya sebepsiz yere sürüncemede bırakılması halinde ya da yapılan işlemde kamu düzenine aykırılık söz konusu ise şikâyet bir süreye bağlı değildir.

Şikâyet incelemesinde Kanunda düzenlenmiş olan haller dışında basit yargılama usulü uygulanır. Talep ve cevaplar dilekçe ile olabileceği gibi tutanağa geçirilmesi şartıyla sözlü olarak da yapılabilir. Aksine hüküm bulunmayan hâllerde mahkeme, şikâyet konusu işlemi yapan icra dairesinin açıklama yapmasına ve duruşma yapılmasına gerek olup olmadığını takdir eder; duruşma yapılmasını uygun gördüğü takdirde ilgilileri en kısa zamanda duruşmaya çağırır ve gelmeseler bile gereken kararı verir. Duruşma yapılmayan işlerde

mahkeme, işin kendisine geldiği tarihten itibaren en geç on gün içinde kararını verir. Duruşmalar, ancak zorunluluk hâlinde ve otuz günü geçmemek üzere ertelenebilir.

İnceleme sonunda mahkeme, şikâyet konusu işlemin iptaline veya düzeltilmesine karar verebilir. İptal, geriye geçerli olur, işlem yapıldığı andan itibaren geçersiz hale gelir. Düzeltme ise geriye geçerli değildir, düzeltme anından itibaren sonuç doğurur. Bunun dışında mahkeme yapılmayan işlemin yapılmasını da emredebilir; icra organının yerine geçerek bu işlemi yapamaz. İcra organı emredilen işlemi yerine getirmek zorundadır.

H. İcra Harç ve Giderleri

İcra takibinde yapılacak giderlerin yanı sıra, faaliyet devlet tarafından yerine getirildiği için bazı harçların alınması da söz konusu olur. İcra ve İflas konusunda alınacak harçlar, Harçlar Kanununun 1 sayılı tarifesinde “İcra ve iflas harçları” başlığı altında düzenlenmiştir. İstenilen işlemin gerçekleştirilmesi için harçların ödenmiş olması gerekir. İcra giderleri de takip boyunca yapılan tebligat, bilirkişi ücreti gibi giderlerdir. Takip avukat aracılığı ile gerçekleştiriliyorsa, vekâlet ücreti de bu giderler arasında yer alır. Bu giderler ve harçlar, takip sonunda haksız çıkan tarafa (Kanunun ifadesi ile borçluya) yükletilir.

I. Tatil ve Talik Halleri

İcra ve İflas Kanunu, bazı hallerde icra işlemlerinin yürümeyeceğini, tatil edileceğini veya erteleneceğini düzenlemektedir. Buna göre:

Bütün borçlular hakkında, güneşin batmasından bir saat sonra ile güneşin doğmasından bir saat önceye kadarki devrede (gece vakti) ve tatil günlerinde takip muameleleri yapılamaz. Ancak, gece iş görülen yerlerde gece vakti hâsıl haczi mümkündür. Tatil günlerinde haciz ve tebligat yapılabileceği gibi muhafaza tedbirleri de alınabilir. Borçlunun mal kaçırdığı anlaşılırsa gece vakti dahi haciz yapılması caizdir. Bir borçlu hakkında kanunda gösterilen sebeplerden dolayı icra talik edilmiş veya konkordato için mühlet verilmiş ise, o borçluya karşı takip muamelesi yapılamaz.

Erteleme Halleri:

- Borçlunun ailesinden birinin ölümü halinde karısı yahut kocası ve kan ve sıhriyet itibariyle usul veya furuundan birisi ölen bir borçlu aleyhindeki takip, ölüm günü ile beraber üç gün için talik olunur.

- Terekenin borçlarında, terekenin borçlarından dolayı ölüm günü ile beraber üç gün içinde takip geri bırakılır. Mirasçı mirası kabul veya reddetmemişse bu hususta Medeni Kanunda belirlenmiş olan müddetler geçinceye kadar takip geri kalır. İcra takibi sırasında borçlu öldüğünde tereke henüz taksim edilmemiş veya resmi tasfiyeye tabi tutulmamış yahut mirasçılar arasında aile şirketi tesis olunmamışsa borçlu hayatta olsaydı hangi usul tatbik olunacak idi ise terekeye karşı ona göre takip devam eder. Bu takibin mirasçıya karşı devam edebilmesi ancak rehinin paraya çevrilmesi veya haciz yollarıyla kabildir.
- Tutukluluk ve hükümlülük halinde, mümessili olmayan bir tutuklu veya hükümlü aleyhine takipte, mümessil tayini vesayet makamına ait olmadıkça, icra memuru bir mümessil tayin etmesi için kendisine münasip bir mühlet verir ve takibi bu sürenin bitmesine bırakır. Bu mühlet içinde temsilci tayin edip icra dairesine bildirmeyen tutuklu veya hükümlü hakkında takibe devam olunur. Mal kaçırılması ihtimali olan hallerde bu mühlet içinde de haciz yapılabilir.
- Askerlik halinde, askerlik hizmetinin devamı müddetince erler, onbaşılar ve kıta çavuşları (Uzman veya uzatmalı çavuş ve onbaşılar hariç) aleyhine takipte, icra memuru, bir mümessil tayin etmesi için kendisine münasip bir mühlet verir ve takibi bu sürenin bitmesine bırakır. Bu müddet içinde temsilci tayin edip icra dairesine bildirmeyenler hakkında takibe devam olunur. Mal kaçırılması ihtimali olan hallerde bu mühlet içinde de haciz yapılabilir.
- Borçlunun ağır hastalığı halinde, takip borçlunun mümessil tayin edemeyecek derecede ağır hastalığı halinde muayyen bir zaman için icra memurluğunca talik olunabilir. Ağır hastalığın resmi belge ile tahakkuku lazımdır. Mal kaçırılması ihtimali olan hallerde hastalığın devamı sırasında da haciz yapılabilir.

Talik (erteleme) söz konusu ise, sürelerin işlemesi durmaz. Sürenin sonu bir talik gününe rastlarsa süre, talikin bitiminden sonra bir gün daha uzatılır.

II. İLAMSIZ İCRA

A. Genel Olarak

İcra ve İflas Kanunu, belli nitelikteki borçlar (alacaklar) için, bir dava açıp onun kararını beklemeye gerek olmaksızın cebri icra takibi imkânı sağlamıştır. İlamsız icra kural

olarak sadece para ve teminat alacakları için geçerli bir imkândır. Yine alacak üzerinde rehin söz konusu ise kural olarak bu yola gidilemez, önce rehin paraya çevrilmelidir. Fakat bu kuralların istisnaları da bulunmaktadır. Örneğin kambiyo senedine bağlanmış bir alacak varsa, rehin paraya çevrilmeden bir ilamsız icra takibi yapılabilir. Ayrıca taşınmaz kirasında belli şartlar altında kiracının tahliyesi de ilamsız icra yolu ile sağlanabilir. İlamsız icra takip talebi ile başlar, icra müdürü borçluya bir ödeme emri düzenleyip gönderir, borçlu buna itiraz etmezse veya eder de alacaklı bu itirazı (itirazın kaldırılması veya iptali yollarından birisi ile) ortadan kaldırırsa takip kesinleşir, talep üzerine alacağa yetecek kadar mal üzerinde haciz yapılır, bunlar paraya çevrilir ve alacaklıya ödenir. İlamsız icra; genel haciz yolu ile takip, kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takip, kiralanan taşınmazların tahliyesi yoluyla takip şeklinde olabilir. Ayrıca rehinlerin de ilamsız şekilde icrası mümkündür.

B. Genel Haciz Yoluyla Takip

1. Genel Olarak

Genel haciz yolu ile takip, sadece rehinle temin edilmemiş para ve teminat alacakları için getirilmiş olan ilamsız bir takip yoludur. Alacak bir kambiyo senedine bağlanmış olsa dahi bu yola gidilebilir. Genel haciz yoluyla takibin konusunu oluşturan para ve teminat alacağının nereden doğduğunun veya senede bağlanmış olup olmadığının bir önemi yoktur. Alacak bir hukuki işlemde (sözleşme) doğabileceği gibi, bir hukuki eylemden (haksız fiil) de doğmuş olabilir. Para alacağı olması yeterlidir; para ve teminat dışındaki alacaklar için mutlaka mahkemeye başvurulup bir hüküm alınmalı ve bunun onaylı örneği olan ilam icraya konulmalıdır. Yabancı para alacakları da genel haciz yoluyla takip edilebilir; hangi tarihteki kur üzerinden talep edildiği bildirilerek yabancı para üzerinden takip yapılabilir. İlamsız icrada yetki konusu Kanunun 50. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Hukuk Muhakemeleri Kanununun yetki konusundaki hükümleri kıyasen uygulanır. Buna ek olarak takibe konu olan sözleşmenin yapıldığı yer icra dairesi de yetkilidir. Yetki konusu Hukuk Muhakemeleri Kanununda olduğu gibi kural olarak kamu düzenine ilişkin değildir, bu sebeple icra dairesi kendiliğinden gözetemez; itiraz edilirken yetkiye de itiraz edilmelidir. Kamu düzenine ilişkin olmadığı için taraflar yetki sözleşmesi yaparak yetkisiz olan bir icra dairesini de yetkili hale getirebilir; ayrıca itiraz etmeyerek yetkisiz olan bir icra dairesini yetkili hale getirebilirler.

2. Takip Talebi

Genel haciz yolu ile takip bir takip talebi ile başlar. Kanunun 58. maddesine göre bu talepte:

- Alacaklının ve varsa kanuni temsilcisinin ve vekilinin adı, soyadı; alacaklı veya vekili adına ödemenin yapılacağı banka adı ile hesap bilgileri; varsa Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası veya vergi kimlik numarası; şöhret ve yerleşim yeri; alacaklı yabancı memlekette oturuyorsa Türkiye'de göstereceği yerleşim yeri (Yerleşim yeri gösteremezse icra dairesinin bulunduğu yer yerleşim yeri sayılır);
- Borçlunun ve varsa kanuni temsilcisinin adı, soyadı, alacaklı tarafından biliniyorsa Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası veya vergi kimlik numarası, şöhret ve yerleşim yeri; Bir terekeye karşı yapılan taleplerde kendilerine tebligat yapılacak mirasçılardan adı, soyadı, biliniyorsa Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası veya vergi kimlik numarası, şöhret ve yerleşim yerleri;
- Alacağın veya istenen teminatın Türk parasıyla tutarı ve faizli alacaklarda faizin miktarı ile işlemeye başladığı gün, alacak veya teminat yabancı para ise alacağın hangi tarihteki kur üzerinden talep edildiği ve faizi;
- Senet, senet yoksa borcun sebebi;
- Takip yollarından hangisinin seçildiği yer almak zorundadır.
- Alacak belgeye dayanmakta ise, belgenin aslının veya alacaklı yahut mümessili tarafından tasdik edilmiş, borçlu sayısından bir fazla örneğinin takip talebi anında icra dairesine tevdi mecburidir.

Yabancı para alacağı, takip talebinde Türk parasına çevrilmelidir; ancak farklı tarihteki kur üzerinden (örneğin fiili ödeme tarihindeki) ödeme yapılması talep edilebilir. Bu talep bulunmazsa, takip talebi tarihindeki kur esas alınır. Takip talebi vermenin bazı önemli sonuçları vardır: Takip talebi üzerine icra müdürü borçluya bir ödeme emri düzenleyip göndermek zorundadır; alacaklı takip talebini geri alabilir, borçlunun rızası gerekmez; zamanaşımı kesilir, takibe ilişkin her işlemle yeniden kesilir. Ayrıca menfi tespit davası açıldığında takibin durdurulup durdurulamaması açısından da takip zamanı çok önemlidir.

3. Ödeme Emri

Takip talebini alan icra müdürü, uygun bir ödeme emri hazırlayıp, borçluya göndermek zorundadır. Kanununun 60. maddesine göre ödeme emri:

- Alacaklının veya vekilinin banka hesap numarası hariç olmak üzere, 58 inci maddeye göre takip talebine yazılması lazım gelen kayıtlar,
- Borcun ve masrafların yedi gün içinde icra dairesine ait ödeme emrinde yazılı olan banka hesabına ödenmesi, borç, teminat verilmesi mükellefiyeti ise teminatın bu süre içinde gösterilmesi ihtarı,
- Takibin dayandığı senet altındaki imza kendisine ait değilse yine bu yedi gün içinde bu cihetin ayrıca ve açıkça bildirilmesi; aksi halde icra takibinde senedin kendisinden sadır sayılacağı, senet altındaki imzayı reddettiği takdirde merci önünde yapılacak duruşmada hazır bulunması; buna uymazsa vakı itirazın muvakkaten kaldırılmasına karar verileceği,
- Borcun tamamına veya bir kısmına yahut alacaklının takibat icrasına dair bir itirazı varsa bunu da aynı süre içinde beyan etmesi ihtarını,
- Senet veya borca itirazını bildirmediği takdirde yukarıda yazılı yedi günlük süre içinde 74 üncü maddeye göre mal beyanında bulunması ve bulunmazsa hapisle tazyik olunacağı; mal beyanında bulunmaz veya hakikate aykırı beyanda bulunursa ayrıca hapisle cezalandırılacağı ihtarını ve
- Borç ödenmez veya itiraz olunmazsa cebri icraya devam edileceği beyanını içermek zorundadır.

Ödeme emri iki nüsha olarak düzenlenir. Bir nüshası borçluya gönderilir, diğeri icra dosyasına konulur. Alacaklı isterse kendisine ayrıca tasdikli bir nüsha verilir. Ödeme emri borçluya takip talebinden itibaren en geç 3 gün içinde tebliğe gönderilir. Takip belgeye dayanıyorsa, belgenin tasdikli bir örneği ödeme emrine bağlanır. Müşterek borçlular aynı zamanda takip ediliyorlarsa hepsinin veya bir kısmının bir mümessil tarafından temsil edilmeleri hali müstesna olmak üzere her birine ayrı ayrı ödeme emri tebliğ edilmek lazımdır. Bir borçlu hakkında aynı günde birden ziyade takip talebi varsa icra dairesi bunların ödeme emirlerini aynı zamanda tebliğe gönderir.

Borçlu hakkında bir icra dairesinde ayrı ayrı günlerde birden ziyade takip talebinde bulunulmuş ise bunlardan hiçbirinde kendisinden daha eski olan talepten önce ödeme emri tebliğe gönderilemez.

4. İtiraz

Borçlu ödeme emri üzerine ödemez ve itiraz etmezse takip kesinleşir ve diğer aşamalara (haciz vs.) geçilebilir. Borçlu ödeme emrindeki miktarı öderse takip sona erer. Borçlu itiraz ederse takip durur. Bu durumda alacaklının takibe devam edebilmek için bu itirazı hükümden düşürmesi gerekir. İtiraz borca itiraz ve imzaya itiraz olarak ikiye ayrılır. İmzaya itiraz açıkça ve ayrıca yapılmalıdır; imzaya itiraz dışındaki tüm itiraz sebepleri borca itiraz olarak kabul edilir. Bu sebeple sadece “itiraz ediyorum” demesi halinde de borca itiraz edilmiş sayılır. Bununla birlikte kısmi itirazda, yani belli bir miktarın kabulü, diğer kısmın reddinde, itiraz edilen kısmın açıkça ifade edilmesi gerekir, yoksa itiraz hiç yapılmamış sayılır. Örneğin “itiraz ediyorum, benim borcum bu kadar değil” şeklinde yapılan bir itiraz hiçbir sonuç doğurmaz. Kısmi itirazda sadece itiraz edilen kısım için takip durur, itiraz edilmeyen kısım için takip kesinleşir ve diğer aşamalara geçilebilir. Borca itiraz edilirken sebep ileri sürülmesi gerekmez, fakat itirazın kaldırılması usulünde borçlu yeni sebepler ileri süremez, sadece senet metninden anlaşılabilen hususlar göz önüne alınır; borçlu aynı şekilde ileri sürdüğü sebepler ile bağlı olacaktır. İtirazın iptali usulünde ise böyle bir bağlılık söz konusu olmaz.

İmzaya itiraz sadece adi senetlerde mümkündür. Resmi senetlerde ayrıca sahtelik davası açılması gerektiği için böyle bir itirazda bulunulamaz. Borçlunun hem imzaya, hem de borca itiraz etmesi de mümkündür. İmzayla birlikte borca itiraz edilmiş ise alacaklı itirazın kesin kaldırılması yoluna gitmelidir; sadece imzaya itiraz edilmiş ise itirazın geçici kaldırılması usulü söz konusu olur.

İtiraz icra dairesine, sözlü veya yazılı olarak yapılır. Her iki durumda da itiraz tutanağa geçirilir. Borçlu veya vekili, dava ve takip işlemlerine esas olmak üzere borçluya ait yurt içinde bir adresi itirazla birlikte bildirmek zorundadır. Adresini değiştiren borçlu yurt içinde yeni adres bildirmediği ve tebliğ memurunca yurt içinde yeni adresi tespit edilemediği takdirde, takip talebinde gösterilen adrese çıkarılacak tebligat borçlunun kendisine yapılmış sayılır. İtiraz süresi ödeme emrinin tebliğinden itibaren yedi gündür. Ancak borçlu kusuru olmaksızın bir engel sebebiyle (örneğin trafik kazası geçirip hastanede yatması) süresinde itiraz edememişse, engelin kalktığı tarihten itibaren üç gün içinde icra mahkemesine

başvurarak “gecikmiş itiraz”da bulunabilir. Hem engeller hem de itiraz sebepleri mahkemeye bildirilir; mahkeme takibin durup durmayacağına ve işlemin kabul edilip edilmeyeceğine karar verir. Borçlunun vekili (avukatı) bu imkândan yararlanamaz.

İtiraz üzerine takip duracağı için, alacaklı ya icra mahkemesinde itirazın kaldırılmasını talep etmeli, ya da genel mahkemede itirazın iptali davası açmalıdır.

5. İtirazın Kaldırılması

a. Genel Olarak

İtirazın kaldırılması, ilamsız icra prosedürü içerisinde düzenlenmiş bir yoldur. Gerçek bir dava olmadığı için, bu prosedür sonunda verilen karar maddi anlamda kesin hüküm oluşturmaz. Aleyhine karar çıkan taraf genel mahkemelerde aynı konuda dava açabilir. İtirazın kaldırılması takibin yapıldığı yerdeki icra mahkemesinden talep edilir. İcra mahkemesi bu talep üzerine çok sınırlı ve büyük ölçüde yazılı belgeler üzerinden bir inceleme yaparak karar verir. Mahkemenin yapacağı inceleme Kanunun 68 ve 68/b maddelerinde yazılı belgeler ile sınırlıdır. İtirazın kaldırılması talebi, itirazın tebliğinden itibaren altı ay içinde istenmelidir; aksi takdirde bir daha ilamsız takip yapılamaz.

b. Kesin Kaldırma

İtirazın kaldırılmasına başvurabilmek için alacaklının elinde m.68 veya 68/b anlamında bir belge bulunması gerekir. Bu tür belgelere itirazın kaldırılmasını sağlayan belgeler adı verilir. Bu belgeler:

- İmzası ikrar edilmiş adi senet,
- Noter senedi, resmi daire veya yetkili makamların verdikleri belgeler,
- Resmi makamlar önünde borç ikrarını içeren belgeler ve
- 68/b maddesinde düzenlenmiş olan ve belli şartlar çerçevesinde kullanılabilen kredi kurumlarının düzenlediği belgelerdir.

Alacaklı bu belgeler ile alacağını ispat ederse, itiraz kesin olarak kaldırılır. Borçlu da aynı tür belgelerle karşı ispat yapabilir. Adi senetlerde borçlu hem borca hem de imzaya itiraz etmişse mahkeme bir imza incelemesi yapar. Bu imza incelemesi Kanundaki usule ve Hukuk Muhakemeleri Kanununa göre (tanık dinlemeden) yapılır. Bu inceleme sonunda imzanın aidiyeti hakkında karar verilir ve bu çerçevede itirazın kaldırılıp kaldırılmayacağına karar

verilir. İtirazın kaldırılması talebinin esasa ilişkin nedenlerle kabulü hâlinde borçlu, talebin aynı nedenlerle reddi hâlinde ise alacaklı, diğer tarafın talebi üzerine yüzde yirmiden aşağı olmamak üzere tazminata mahkûm edilir.

c. Geçici Kaldırma ve Borçtan Kurtulma Davası

İtirazın kesin olarak kaldırılmasının yanı sıra, Kanunun 68/a maddesinde, sadece imzaya itiraz durumunda söz konusu olan itirazın geçici kaldırılması usulü bulunmaktadır. Yukarıda bahsedilen şekilde bir imza incelemesi yapılır; imzanın borçluya ait olmadığına karar verilirse talep reddedilir. İmzanın borçluya ait olduğuna karar verilir veya borçlu duruşmaya gelmezse itirazın geçici olarak kaldırılmasına karar verilir. Yukarıda bahsedilen icra tazminatının yanı sıra, imzanın borçluya ait olduğunun tespiti durumunda %10 oranında bir de para cezasına hükmedilir. İtiraz geçici olarak kaldırılmışsa alacaklı kesin haciz değil, geçici haciz ister, geçici hacizde satış talebinde bulunulamaz. Borçlu geçici kaldırma kararının tefhim veya tebliğinden itibaren yedi gün içinde genel mahkemelerde borçtan kurtulma davası açmazsa, geçici kaldırma kesin kaldırmaya, eğer konulmuş ise geçici haciz kesin hacze dönüşür. Borçtan kurtulma davası aslında bir menfi tespit davasıdır, zira borçlunun alacaklıya borçlu olmadığını tespiti istenir. Bu dava süresinde açılmışsa geçici haciz, kesin hacze dönüşmez. Dava sonunda verilecek karar maddi anlamda kesin hüküm oluşturacağı için, uyuşmazlık da çözülmüş olur.

6. İtirazın İptali Davası

Alacaklı yukarıdaki şekilde itirazın kaldırılması yoluna gidebileceği gibi, itirazın tebliğinden itibaren bir yıl içerisinde genel mahkemelerde itirazın iptali davası da açabilir. Elinde Kanunun aradığı türden bir belge olmayan alacaklı ise mecburen itirazın iptali davası açacaktır. Bir yıl içerisinde açılan dava, takibin devamı açısından geçerlidir, bu süre geçtikten sonra da dava açılabilir ancak ilamsız icra ile takip artık söz konusu olmayacaktır. Mahkeme yapacağı incelemede genel kurallara göre karar verir; Kanunda sayılı belgelerde sınırlı değildir. Mahkeme alacaklıyı haklı bulursa itirazın iptaline ve takibin devamına karar verir, borçluyu haklı bulursa takip ortadan kalkar. Verilecek karar maddi anlamda kesin hüküm oluşturacağı için uyuşmazlık da ortadan kalkar. Yukarıda bahsedilen icra tazminatları burada da geçerlidir, fakat alacaklı aleyhine hükmedilebilmesi için takip yapmakta kötü niyetli ve haksız olduğunun da ispatı gerekir.

7. Menfi Tespit ve İstirdat Davaları

Borçlu, takipten önce veya takip sırasında borçlu olmadığı tespit için genel mahkemelerde bir menfi tespit davası açabilir. Ancak bu davanın ne zaman açıldığı çok önemlidir; zira takipten önce açılmış olan menfi tespit davasında borçlu mahkemeden teminat karşılığında takibin durdurulması için ihtiyati tedbir kararı vermesini isteyebilir. Takipten sonra açılan menfi tespit davasında ise sadece paraya çevirme sonunda elde edilecek paranın alacaklıya ödenmemesi için teminat karşılığında bir ihtiyati tedbir talebinde bulunulabilir. Menfi tespit davası borçlu lehine sonuçlanırsa takip durur, hükmün kesinleşmesi ile iptal edilir. İtirazın iptali davasında yer alan icra tazminatı bu dava bakımından da söz konusudur.

Menfi tespit davası, icra dairesince elde edilen paranın alacaklıya ödenmesine kadar açılabilir. Alacaklıya ödeme yapılmış ise, artık istirdat davası söz konusu olur. İstirdat davası, cebri icra tehdidi altında borçlu olunmayan bir paranın ödenmesi halinde açılan bir eda davasıdır. İstirdat davası sadece borç icra takibi sırasında cebri icra tehdidi ile ödendiği durumda açılabilir. Örneğin takip kesinleşmeden, itiraz süresi içinde borç ödenirse bu dava açılmaz. Davanın açılması hak düşürücü bir süreye bağlanmıştır ve süre ödemediğinden itibaren bir yıldır. Bu dava sonunda verilen hüküm de maddi anlamda kesin hüküm oluşturacaktır. İstirdat davasında icra tazminatı yoktur, ancak menfi tespit davası ödeme sebebiyle Kanun gereği kendiliğinden istirdat davasına dönüşmüş ise, icra tazminatına da hükmolunmalıdır.

8. İcra Takibinin İptal ve Taliki

Takip devam ederken borçlu borcunu haricen (icra dairesi dışında) ödemiş ya da ibra gibi bir sebeple borç ortadan kalkmış (itfa), borç takip işlemleri arasında zamanaşımına uğramış veya alacaklı borçluya borcun ödenmesi için bir süre (buna imhal de denilmektedir) vermiş olabilir. Bu üç durumun varlığı halinde Kanun, icra takibinin icra mahkemesi kararıyla iptal edilebileceğini veya ertelenebileceğini düzenlemiştir. Buna göre borç ödenmiş veya zamanaşımına uğramışsa iptal, süre verilmiş ise erteleme söz konusu olur. İptal ve talik talepleri ancak paraların paylaşılması ve ödeme aşamasına kadar mümkündür.

Takibin ödeme sebebiyle iptal edilebilmesi için borcun tamamının ferileriyle birlikte ödenmiş olması gerekir; kısmi ödemede kısmi iptal yoluna gidilir. İbra, takas gibi bir durum söz konusu ise aynı durum geçerlidir; itfanın gerçekleştiği ölçüde takip iptal edilir. İtfanın ispatı belli bir şekilde bağlanmıştır. Borçlunun elinde itfayı gösteren noterden tasdikli veya imzası ikrar edilmiş bir belge bulunmalıdır. Böyle bir belge yoksa iptal kararı verilemez; imza inkâr edilirse imza incelemesi yapılamaz. Alacaklının ihmali nedeniyle takip işlemleri

arasında zamanaşımı dolarsa (her bir takip işlemi ile zamanaşımı kesilir), borçlu icra mahkemesinden takibin iptal edilmesini isteyebilir. Bu durumda Kanunun atfı gereği ilamların icrasında zamanaşımına uğramış olmayı düzenleyen 33/a maddesi hükmü kıyasen uygulanır. Buna göre, takibin zamanaşımına uğradığı veya zamanaşımının kesildiği veya tatile uğradığı iddiaları icra mahkemesi tarafından resmi belgelere müsteniden incelenerek icranın geri bırakılmasına (iptaline) veya devamına karar verilir. Her iki halde de iptal kararı üzerine takip durur, kesinleşmesi ile yapılmış olan tüm işlemler iptal edilir.

Alacaklı borçluya borcun ödenmesi için bir süre vermişse, borçlu icra mahkemesinden takibin bu süre sonuna kadar ertelenmesini isteyebilir. Ancak bu yönde bir talepte bulunabilmek için borçlunun elinde noterden tasdikli veya imzası ikrar edilmiş bir belge bulunmalıdır. Talep kabul edilirse takip işlemleri durur, fakat taraf takip işlemlerine ilişkin süreler işlemeye devam eder.

III. HACİZ

A. Haciz Kavramı, Haciz Talebi ve Haczin Yapılması

İcra hukuku sistemimizde, borçlunun mallarının alınarak alacaklıya verilmesi gibi bir usul kabul edilmemiştir. Buna göre icra müdürü kesinleşen takipte, talep üzerine borçlunun takip konusu alacağa yeter malına, bunları paraya çevirmek üzere zorla el koyar. Haciz ancak borçlunun takip sırasında borcunu ödemiş olması halinde mümkündür. Haciz paraya çevirme amaçlı olduğu için, ilamlı icrada bir mal teslimi söz konusu olduğunda hacizden bahsedilmez. Haciz işleminde bazı mallar açısından (taşınmaz, motorlu araç vb.) fiilen el koymaya gerek yoktur, bunlar ilgili sicil üzerinde de hacedilebilir (kaydi haciz). Haciz asıl olarak takip konusu bir borç hakkında alacaklının tatmin edilebilmesi için borçlunun yeter miktardaki malına paraya çevrime amacıyla el konulmasıdır. Ancak bu tür haciz yanında paraya çevrilmeye izin vermeyen geçici haciz, satış aşamasında yetersizlik söz konusu olduğunda uygulanan tamamlama haczi, hacze iştirakte yapılan ilave haciz ve yine satış yapılmasına izin vermeyen bir geçici hukuki koruma tedbiri olan ihtiyati haciz de Kanunda düzenlenmiş olan haciz türleridir.

Haciz icra müdürünün resen başlayabileceği bir prosedür değildir; alacaklının haciz talebi gerekir. Takibin kesinleşmesi üzerine alacaklı, ödeme emrinin tebliğinden itibaren bir yıl içerisinde, masrafları da yatırmak üzere haciz istemelidir. Borçlu itiraz etmiş ise, itirazın kaldırılması ve iptali usullerinde geçen süreler, bu sürenin hesabına katılmaz. Süre içinde haciz talebinde bulunulmazsa dosya işleminden kaldırılır; yenileme talebi üzerine yine haciz

istenebilir. Haczin konusunu borçlunun taşınır ve taşınmaz malları, üçüncü kişilerden olan alacakları (örn. ücret) ve parayla ölçülebilen diğer hakları oluşturur. Haciz ancak borca (ve ferilerine) yeter miktar için yapılabilir. Kanunda konuyu düzenleyen 85. maddede bir sıradan bahsedilmiştir. Buna doktrinde “hacizde sıra” ismi verilmektedir. Bu sıra çerçevesinde üzerinde başkaları tarafından (ya da borçlu tarafından başkaları adına) hak iddia edilen malların haczi en sona bırakılmalıdır. Ayrıca Kanuna göre “hâsılatı paraya çevirme masraflarını ve icabında muhafaza ve idare masraflarını tecavüz etmeyeceği muhakkak olan şeyler haczolunmaz”.

İcra müdürü talep üzerine üç gün içinde haczi yapmalıdır. Kaydi haczin veya ücret ya da alacak haczinin söz konusu olmadığı hallerde malların olduğu yerdeki icra dairesinden istinabe yoluyla yardım istenir. Haciz borçlunun yokluğunda da yapılabilir, haciz sırasında borçlu borcunu öderse haciz yapılamaz. Haczin yapılmasında her ne kadar icra müdürünün takdir yetkisi bulunsa da, bu takdir yetkisi Yargıtay kararları ile ciddi oranda daraltılmıştır. Yargıtay çoğu zaman icra müdürünün ne olursa olsun haczi yapmasını, gerekirse ilgililerin şikâyet yoluna başvurmasını istemektedir. İcra müdürü haciz sırasında zor kullanma yetkisine sahiptir, bu konuda kolluk kuvvetlerinden yardım alınabilir. İcra müdürü haciz sırasında bir haciz tutanağı hazırlar. Tutanak tutulurken alacaklı, borçlu veya namlarına Tebligat Kanunu hükümlerine göre tebellüğe yetkili kimse bulunmazsa, bulunmayan alacaklı veya borçlu üç gün içinde tutanağı tetkik ve diyeceği varsa söylemesi için icra dairesine davet olunur. Kanunen ilavesi gereken müddetler mahfuzdur. Haciz sırasında borçlu veya alacaklı adına Tebligat Kanunu hükümlerine göre tebellüğe yetkili kimse bulunduğu takdirde haciz tutanağının bir örneği bulunan şahsa verilir. Borçluya veya alacaklıya ayrıca haber verilmez.

B. Hacedilemeyen Mal ve Haklar

Bazı malların ve hakların çeşitli sebepler ile hacedilemeyeceği, İcra ve İflas Kanunu ve diğer bazı kanunlar ile düzenlenmiştir. Hacedilemezlik gerekçelerinin başında, borçlunun yaşamını sürdürebilmesinin sağlanması yer alır. İcra ve İflas Kanununun 82. maddesine on iki bent halinde haczi (tamamen) caiz olmayan mal ve haklar, 83. maddesinde de haczi kısmen caiz olan mallar belirlenmiştir. Bu mallar ve haklar icra müdürü tarafından hacedilirse, borçlu (veya diğer ilgililer) şikâyet yolu ile icra mahkemesine başvurabilirler. Bazı özel Kanunlarda da hacedilemezlik düzenlenmiştir. Örneğin Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 93. maddesine göre (emekli) gelir, aylık ve ödenekler; 88 inci maddeye göre takip ve tahsili gereken alacaklar ile nafaka borçları dışında hacedilemez. Ayrıca bu maddeye yapılan bir ekleme ile icra müdürünün açık muvafakat olmadıkça bu haczi

yapamayacağı da düzenlenmiştir. Emekli ücretleri dışındaki ücretler ise kısmen haczedilebilir, bunların her halükarda dörtte biri haczedilmelidir. İş Kanununa tabi işçilerin ücretlerinin ise ancak dörtte biri haczedilebilir.

C. Haczin Nasıl Yapılacağı

Kanunun 88. maddesinde göre, haczolunan paraları, banknotları, hamiline ait senetleri, poliçeler ve sair cirosu kabil senetlerle altın ve gümüş ve diğer kıymetli şeyleri icra dairesi muhafaza eder; aksi takdirde haciz hiç yapılmamış sayılır. Diğer taşınır mallar masrafı peşinen alacaklıdan alınarak münasip bir yerde muhafaza altına alınır. Alacaklı muvafakat ederse istenildiği zaman verilmek şartıyla geçici olarak borçlu yedinde veya üçüncü şahıs nezdinde bırakılabilir. Üçüncü şahsın elinde bulunan taşınır mallar haczedilince, üçüncü şahsın kabulü hâlinde üçüncü şahsa yediemin olarak bırakılır, bu durumda alacaklının rızası gerekmez. Taşınmazlar haczedildiğinde durum tapuya bildirilir ve sicil üzerine haciz şerhi konur. Taşınmazda kiracı oturuyorsa haciz kiracılara da bildirilir ve kiralardan icra dairesine ödenmesi sağlanır. Haciz konulması, taşınmaz üzerindeki haklara bir hâle getirmez, ancak haciz şerhinden sonra hiç kimse iyiniyetli olduğunu iddia edemez. Haczedilen mal üzerinde borçlu tasarruf işlemi yapamaz, alacaklının rızası ve icra dairesinin onayı gerekir. İntifa hakkı ve hisse (pay) haczi, İcra ve İflas Kanunu, Türk Medeni Kanunu ve Türk Ticaret Kanununu ilgili maddelerine göre yapılır.

Borçlunun üçüncü kişilerdeki alacakları hakkında Kanunun 89. maddesi ayrıntılı bir düzenleme getirmiştir. Buna göre üçüncü kişiye önce Birinci Haciz İhbarnamesi gönderilir ve alacağın haczedildiği bildirilir, üçüncü kişi yedi gün içinde itiraz etmezse borcu kabul etmiş sayılır. Bunun üzerine İkinci Haciz İhbarnamesi gönderilir ve aynı süre içinde itiraz etmesi veya borcu ödemesi istenir. Bu süre içinde ödemez veya itiraz etmezse Üçüncü Haciz İhbarnamesi gönderilir ve onbeş gün içinde borcu ödemesi veya menfi tespit davası açması istenir. Bunları yapmazsa, borca yetecek kadar malı haczedilir ve satılır.

E. Hacizde İstihkak Prosedürü

Borçlunun malları haczedilirken aslında üçüncü bir kişiye ait olan mallar da haczedilmiş olabilir. Haciz sırasında borçluya ait bulunduğu çekişmeli olan mallar ile karşılaşılabilir. İstihkak iddiası sadece mülkiyet hakkı için değil, mal üzerindeki diğer haklar için de olabilir. Kanun bu tür malların en son haczedileceğini düzenlemiştir, ancak borçlunun diğer malları yetmiyorsa, bu mallar da haczedilecektir. İstihkak iddia edilen malın haciz

sırasında borçlunun elinde olması ile, haciz sırasında üçüncü kişinin elinde olması halleri farklı sonuçlara bağlanmıştır.

1. İstihkak İddia Edilen Malın Borçlu veya Borçluyla Birlikte Üçüncü Kişi Elinde Olması Halinde İstihkak Davası

Borçlunun elinde bulunan bir mal icra dairesi tarafından haczedilirken bu malın gerçekte borçluya ait olmadığı, üçüncü kişiye ait olduğu iddia edilebilir. Bu iddia borçlu tarafından ileri sürülebileceği gibi üçüncü kişi tarafından da ileri sürülebilir. İcra dairesi bu iddiaya rağmen malı haczeder ancak bu istihkak iddiasını tutanağa yazar. İstihkak iddiası haczin öğrenilmesinden itibaren yedi gün içinde bildirilmelidir. Borçlu veya üçüncü kişinin ileri sürdüğü bu istihkak iddiası alacaklıya (ve borçluya) bildirilir. Alacaklı (veya borçlu), üçüncü kişinin istihkak iddiasına üç gün içinde itiraz etmezse, üçüncü kişinin istihkak iddiasını kabul etmiş sayılır. Alacaklı (veya borçlu) itiraz ederse, icra müdürü dosyayı icra mahkemesine verir. İcra mahkemesi, önce icra takibinin devamına veya ertelenmesine karar verir.

İcra mahkemesinin takibin devamına veya ertelenmesine ilişkin kararının tefhim veya tebliğinden itibaren yedi gün içinde üçüncü kişi, icra mahkemesinde istihkak davası açabilir. Üçüncü kişi bu süre içinde alacaklıya karşı istihkak davası açmazsa, bu takip açısından, istihkak iddiasından vazgeçmiş sayılır. Üçüncü kişi, bu süre içinde istihkak davası açarsa icra mahkemesi bu davayı inceler ve karara bağlar. Mahkeme üçüncü kişi lehine hüküm verirse ve üçüncü kişi mülkiyet hakkı iddia etmişse o mal üzerindeki haciz kalkar, diğer bir hak ise bu hakla birlikte haczedilmiş sayılır. Mahkeme davayı reddederse, mal üzerine konmuş haciz kesinleşir, alacaklı malın satışını isteyebilir.

2- İstihkak İddia Edilen Malın Üçüncü Kişinin Elinde Olması Halinde İstihkak Davası

Üçüncü kişinin elinde bulunan fakat borçluya ait olduğu iddia edilen bir mal da icra dairesi tarafından haczedilir. Üçüncü kişi bu mal üzerinde istihkak iddia etse dahi mal haczedilir ve fakat bu iddia haciz tutanağına yazılır. Haczedilen o mal üçüncü kişiye yediemin olarak bırakılır. İcra dairesi üçüncü kişinin elinde bulunan malı haczettikten sonra alacaklıya, üçüncü kişiye karşı icra mahkemesinde dava açması için yedi günlük süre verir. Bunun üzerine alacaklı bu süre içinde istihkak davası açmazsa, üçüncü kişinin istihkak iddiasını kabul etmiş sayılır ve üçüncü kişinin elinde haczolunan mallar hacizden kurtulur. Alacaklı

istihkak davası açarsa icra mahkemesi bu davayı inceler. Alacaklı davayı kazanırsa haciz kesinleşir. Buna karşılık alacaklı davayı kaybederse o mal üzerindeki haciz kalkar.

F. Borcun Taksitle Ödenmesi

Borçlu, icra takibine konu olan borcu taksitle ödemek isteyebilir. İcra takibi sırasında borcun taksitle ödenmesi “hacizden önce taksitle ödeme” ve “hacizden sonra taksitle ödeme” şeklinde iki açıdan incelenebilir. Bu iki halde kanunun öngördüğü hükümler farklılık arz eder. İcra takibine uğrayan borçlu henüz mal ve haklarına haciz konulmadan önce borcunu taksitle ödemek isterse alacaklı ile karşılıklı olarak anlaşmak zorundadır. Yani hacizden önceki dönemde kanun borçluya taksitle ödeme yapabilme konusunda tek taraflı herhangi bir hak tanımamış olduğundan, bu aşamada taksitli ödeme ancak alacaklının kabulü halinde mümkündür. Alacaklı ile borçlu borcun taksitle ödenmesi için şartlarını kendilerinin belirleyeceği sözleşme yapabilirler. İcra dairesinde yapacakları taksitle ödeme sözleşmesi süresince haciz istenemez ancak haciz isteme süresi de işlemez.

Hacizden sonra borçlu kanunun aradığı şartlar dâhilinde taksitle ödeme yapmak isterse; alacaklının muvafakatine gerek olmadan borcunu taksitle ödeyebilir. Bunun için borçlunun taksitle ödeme taahhüdünün, alacaklının satış talebinden önce olması, borçlunun yeteri kadar malının haczedilmiş olması, her taksitin borcun dörtte birinden az olmaması, ilk taksitin hemen ödenmesi ve kalan taksitlerin en geç aydan aya verilmek suretiyle, ödeme süresinin üç aydan fazla olmaması gerekir. Bu şartlara uygun bir taksitle ödeme taahhüdü, alacaklının kabulüne gerek olmadan icra takibini durdurur. Borçlu taksitlerden birini ödemezse icra takibine kaldığı yerden devam edilir, yani alacaklının talebi üzerine hacizli mallar satılır.

G. Hacze İştirak

Kanun bazı şartların varlığı halinde, diğer alacaklıların da yapılmış olan bir hacze iştirak edebileceklerini, haczedilen malın satışından elde edilecek paradan yararlanabileceklerini düzenlemiştir. Hacze iştirak adi iştirak ve imtiyazlı iştirak olmak üzere ikiye ayrılır. Adi iştirak her tür alacak için söz konusu olabilir, ancak bunun için Kanunun 100. maddesindeki şartların gerçekleşmiş olması gerekir. Adi iştirak için öncelikle bir takip yapmış ve haciz isteme aşamasına gelmiş olmak gerekir. Ayrıca alacaklının alacağına, ilk haczi koyduran alacaklının ilamsız takipte takip talebinden, ilamlı takipte ise davanın açıldığı tarihten önce doğmuş olması ve bu durumun da Kanunda sayılmış belgelerden birisi ile ispat

edilmiş olması gerekir. İştirak kabul edilirse icra müdürü (talep üzerine) ilave hacizler yapabilir. Kamu alacaklarından dolayı iştirak hükümleri, 6183 sayılı Kanunda düzenlenmiştir.

Bazı hallerde, daha önce bir takip yapmadan da yapılmış olan bir hacze iştirak edilebileceği düzenlenmiştir. Bu da imtiyazlı iştiraktır. İmtiyazlı iştirak sadece Kanunda 111. maddede belirtilmiş olan alacak ve alacaklılar açısından mümkün olabilir. İcra dairesi iştirak taleplerini borçlu ve alacaklılara bildirir ve itiraz etmeleri için yedi günlük bir süre verir. İtiraz halinde iştirak talebinde bulunan kimsenin hacze iştiraki geçici olarak kabul edilir ve yedi gün içinde dava açması gereği bildirilir. Bu süre içinde dava açmazsa iştirak hakkı düşer. Açılacak davaya basit yargılama usulüne göre bakılır.

IV. PARAYA ÇEVİRME VE ÖDEME

A. Paraya Çevirme (Satış)

Borçlunun haczedilen mallarının alacaklıya verilemeyecek olması sebebi ile, haczedilen malların paraya çevrilmeleri, yani satılmaları gerekir. Borçludan haczedilen şey para ise o zaman satış safhasına gerek kalmaz, doğruca paraların paylaşılması (ödenmesi) safhasına geçilir. Hacizli malların satılabilmesi için satışın alacaklı veya borçlu tarafından istenmiş olması gerekir; icra dairesi istisnai haller dışında (m. 113/II) talep olmadan hacizli malları satamaz. Satış talep edebilecekler kesin haciz sahibi alacaklı ve borçludur. Satış talebinde bulunan alacaklı satış giderlerini peşin yatırmalıdır. Hacizli taşınır mallar ile alacaklar için satış isteme süresi kesin haciz tarihinden itibaren altı ay, taşınmazlar için ise kesin hacizden itibaren bir yıldır. Taksitle ödeme anlaşması süresince, istihkak davası sırasında, geçici haciz ve ihtiyati hacizde bu süreler işlemez. Bu süreler içinde haciz istenmezse o mal üzerindeki haciz kalkar, ancak icra takibi düşmez, alacaklı yeniden haciz isteyebilir.

Taşınır mallar Kanunda yazan durumlarda (m. 119) pazarlık yolu ile de satılabilir; taşınmaz mallar ise her halükarda açık artırma ile satılır. Açık artırma usulleri taşınır ve taşınmaz mallar için farklı şekilde düzenlenmiştir. Açık artırma için bir ilan yapılır ve ayrıca artırma şartnamesi hazırlanır. Taşınmazlarda bunun yanı sıra mükellefiyetler listesi de düzenlenir. Hem taşınır hem de taşınmaz satışlarında ilk artırmada artırma bedelinin malın tahmin edilen kıymetinin yüzde ellisini bulması ve satış isteyeninin alacağına rüçhanı olan diğer alacaklar o malla temin edilmişse bu suretle rüçhanı olan alacakların toplamından fazla olması ve bundan başka paraya çevirme ve paraların paylaşılması masraflarını karşılaması gerekir. Yeterli teklif çıkmazsa Kanunda yazılı sürelerde aynı koşullarla ikinci artırma yapılır. Bu

artırmada da yeterli teklif çıkmazsa satış düşer ve satış işlemlerinin en baştan yeniden yapılması gerekir. Artırmada koşul sağlanırsa hacizli mal, en yüksek teklifi verene satılmış olur.

B. İhaleinin Feshi

İhale sırasında veya hazırlık aşamasında hukuka uygun olmayan bir durum gerçekleşmiş ise, ihaleinin feshi şikâyet yolu ile icra mahkemesinden istenebilir. İhaleinin usulüne uygun olarak yapılmaması ihaleinin feshini gerektirir. İhaleinin feshine neden olan usulsüzlük artırmanın çeşitli dönemlerinde ortaya çıkabilir. İlanın kanuna aykırı yapılması, ihaleye kanuna ve ahlaka aykırı bir şekilde fesat karıştırılmış olması, alıcının, malın esaslı niteliklerinde hataya düşürülmüş olması gibi hususlar ihaleinin feshi sebeplerine örnek olarak gösterilebilir. İhaleinin feshi, şikâyet yoluyla, ihale tarihinden itibaren yedi gün içinde istenir. Ancak bazı hallerde şikâyet süresi ihale tarihinden değil, şikâyet sebebinin öğrenilmesi anından itibaren ile başlar. Bu haller, ihaleye fesat karıştırılması, kendisine satış ilanı tebliği gereken ilgiliye ilanın tebliğ edilmemiş olması, taşınmazın esaslı niteliklerindeki hatanın sonradan öğrenilmesidir. Ancak bu hallerde dahi ihale tarihinden itibaren bir yıl geçtikten sonra artık ihaleinin feshi istenemez.

İhaleinin feshini talep edebilecek olanlar Kanunda sınırlandırılmıştır. Bunlar satış isteyen alacaklı, borçlu, tapu sicilindeki ilgililer ve pey sürerek ihaleye iştirak edenlerden ibarettir. Fesih kararı verilir ve karar kesinleşirse, alıcının ihaleyle kazandığı mülkiyet son bulur, mülkiyet tekrar borçluya döner. Tescil varsa iptal edilir. İhaleinin feshinden önce üçüncü kişiler iyi niyetle hak iktisap etmiş iseler, bu iktisapları korunur.

C. Paraların Paylaştırılması (Ödeme)

Satış sonucu elde edilen paranın ödenmesi için alacaklının (veya alacaklıların) talebine gerek yoktur, icra müdürü kendiliğinden paylaştırır. Paraların paylaştırılması için haczedilen bütün mal ve hakların satışının bitmiş olması lazımdır. Paranın paylaştırılması birden fazla alacaklı olduğunda söz konusu olur, alacaklı bir tane ise ödeme söz konusu olacaktır. Paylaştırma yapılmadan önce haciz, satış ve paylaştırma giderleri gibi, tüm alacaklıları ilgilendiren ortak masraflar çıkarılır.

Satış tutarı aynı derecede hacze iştirak eden alacaklılara yetmezse icra dairesi, tamamlama haczi yapmak, bundan sonra yine yeterli mal bulunmazsa sıra cetveli düzenlemek zorundadır. Sıra cetveli, tamamlama haczi ile aynı derecede hacze iştirak etmiş alacaklıların

alacaklarının tamamen ödenemeyecek olması durumunda, icra müdürü tarafından düzenlenen listedir. Sıra cetveli kesinleşmeden paylaşırma yapılamaz. Bu cetvele göre yapılacak paylaştırmada artık alacaklıların alacaklarını tam olarak almaları mümkün değildir. Burada imtiyazlı alacaklılar alacaklarını tam olarak alırlarken, imtiyazsızlar ise bir kısmını alırlar. Sıra cetveli Kanunun 206. maddesindeki sıraya göre oluşturulur. Sıra cetveline karşı icra mahkemesinde şikâyet veya genel mahkemelerde itiraz yoluna başvurmak mümkündür. Şikâyet alacaklının kendi sırasına ilişkin, itiraz ise başka bir alacaklının alacağına veya sırasına ilişkin olur. İtiraz davasının sonucundan sadece davacı alacaklı yararlanır, diğer alacaklılar yararlanamaz.

D. Borç Ödemeden Aciz Belgesi

Borçluya karşı icra takibi yapmış olmasına rağmen alacağını tamamen alamamış alacaklıya, ödenmeyen kısım için icra müdürü tarafından borç ödemedен aciz belgesi adını taşıyan bir belge verilir. Bu belge aynı zamanda bir ispat aracıdır. Aciz belgesi geçici ve kesin aciz belgesi olmak üzere ikiye ayrılır. Haciz sırasında borçlunun haczi kabil mallarının takdir edilen kıymetlerinin takip konusu alacağı karşılayamayacağı anlaşılırsa, bu durumu belirten haciz tutanağı geçici aciz belgesi niteliğindedir. Bu belge alacaklıya sadece iptal davası açabilme hakkı verir. Takip sonunda hazırlanmış olan kesin aciz belgesine ise başka sonuçlar da bağlanmıştır. Buna göre:

- Kesin aciz belgesi İİK m.68 anlamında borç ikrarı içeren belgedir, itirazın kaldırılması usulünde kullanılabilir.
- Alacaklı bu belgeyi aldığı tarihten itibaren bir yıl içinde borçluya karşı takip yaparsa, borçluya yeniden ödeme emri tebliğine gerek yoktur.
- Aciz belgesi alacaklıya iptal davası açma hakkı verir.
- Elinde bu belge olan alacaklı, diğer şartlar da varsa, hacze (adi) iştirak edebilir.
- Aciz belgesine bağlanan borç yirmi yıllık zamanaşımına tabi olur.

Aciz belgesinin bir nüshası her il merkezinde Adalet Bakanlığınca tespit edilen icra dairesi tarafından tutulan özel sicile kaydedilmek üzere bu icra dairesine gönderilir. Aciz belgesine bağlanmış olan borç için faiz istenemez, fakat borçlunun aciz belgesini sicilden sildirmek için borcu tamamen ve tüm ferileri ile birlikte ödemesi gerekir.

V. DİĞER İLAMSIZ İCRA TÜRLERİ

A. Kambiyo Senetlerine Mahsus Haciz Yolu İle Takip

Kambiyo senedine bağlanmış olan para borçları için, İcra ve İflas Kanununda ayrı bir takip yolu öngörülmüştür. Kambiyo senetlerinden kasıt, Türk Ticaret Kanununa göre düzenlenmiş olan poliçe, bono ve çeklerdir. Alacak rehne bağlanmış olsa bile önce kambiyo senetlerine mahsus haciz yolu ile takip talebinde bulunulabilir. Bu tür takip büyük ölçüde genel haciz yolu ile takibe benzemekle birlikte önemli bazı farklılıklar da vardır. Bu farklılıklar:

- Genel haciz yolunda hiçbir belge gerekmezken, bu yolda kambiyo senedi bulunması ve bunun takip talebine eklenmesi gerekir.
- Alacak rehine temin edilmiş ise genel haciz yolu ile takibe başvurulamaz, ancak bu yola başvurulabilir.
- Genel haciz yolu ile takipte icra müdürü borç hakkında bir inceleme yapmadan ödeme emrini gönderir, bu yolda ise senedin kambiyo senedi vasfını, takipte bulunanın takip hakkı olup olmadığını ve vadenin gelmiş olup olmadığını araştırdıktan sonra ödeme emri gönderir. İcra müdürü bu hususları araştırmak zorunda olduğundan, senedin vasfı, vade gibi hususlar genel haciz yoluyla takibin aksine itiraz değil, şikâyete konu olurlar.
- Genel haciz yolunda itirazlar sözlü veya yazılı olarak, yedi gün içinde icra dairesine bildirilir. Bu yolda ise itiraz beş gün içinde, icra mahkemesine ve bir dilekçe ile (yazılı olarak) bildirilir, ayrıca itiraz sebepleri de mutlaka yazılmalıdır.
- Genel haciz yolunda itiraz ile takip kendiliğinden dururken, bu yolda icra mahkemesi tarafından durdurma kararı verilmedikçe takip devam eder.
- İtiraz edilmediği takdirde ödeme ve mal beyanında bulunma süresi genel haciz yolunda yedi gün, bu yolda on gündür.

B. Kiralanan Taşınmazların Tahliyesi

İlamsız icra her ne kadar para ve teminat alacakları için getirilmiş olsa da, kiralanan taşınmazların da kira bedelinin ödenmemesi veya kira süresinin sona ermesi sebebiyle ilamsız şekilde tahliyesi mümkündür. Kira bedelinin ödenmemesi sebebiyle tahliyede hem kira

bedelinin tahsili, hem de tahliye talep edilir. Ödeme emrini alan kiracı borcunu, kiranın niteliğinde göre, Türk Borçlar Kanununun 315 ve 362. maddelerindeki süre içinde ödemelidir, itiraz süresi ise yedi gündür. İtiraz etmeyen ve borcu ödemeyen kiracının malları haczedilebilir. Tahliye kararı ise icra mahkemesinden istenir, bu karar olmadan taşınmaz zorla tahliye edilemez. Kiracı itiraz ederse alacaklı altı ay içinde icra mahkemesinden itirazın kaldırılmasını talep etmelidir. Kiracı kira akdini inkâr ederse, itirazın kaldırılabilmesi için sözleşmenin noterce düzenleme veya onaylama şeklinde yapılmış olması gerekir; zira icra mahkemesinin bu usulde sözleşmedeki imzayı inceleme yetkisi yoktur. İtiraz kaldırılırsa haciz ve tahliye talep edilir.

Kira sözleşmesinin sona ermesi durumunda ise alacaklının elinde yazılı bir sözleşme veya tahliye taahhüdü bulunmalıdır. Bu konuda da kiranın niteliğine göre TBK'nun ilgili maddeleri (327, 328, 329, 347, 352, 367) uygulanır, kiracıdan alınmış geçerli bir tahliye taahhüdünün de bulunması ihtimali de söz konusu olabilir. Talep üzerine icra müdürü kiracıya tahliye emri gönderir ve taşınmazı on beş gün içinde tahliye etmesi istenir; itiraz süresi yedi gündür. Kira sözleşmesi (veya diğer bir adi senet) reddedilirse icra mahkemesi burada da imza incelemesi yapamaz. İtiraz kaldırılırsa kiracı zorla tahliye edilir; tahliye için ayrıca mahkeme kararı gerekmez.

VI. İLAMLI İCRA

Alacaklının alacağı para veya teminat dışında bir şeyse veya alacaklı para ve teminat alacağı için önce bir dava açmış ve lehine bir hüküm verilmiş ise, ilamlı icra veya diğer bir deyişle ilamların icrası söz konusu olur. Mahkemelerin eda davalarında verdikleri esasa ilişkin nihai kararlar (hükümler), diğer davalarda verilen nihai kararların yargılama giderlerine ilişkin kısımları, idari yargıda verilen tam yargı davası hakkındaki kararlar, tenfiz edilmiş yabancı mahkeme kararları ile tahkim sonucunda verilen kararlar, ilamlı icra yoluna konu olabilir. İlamlar dışında, kanunlarda ilam niteliğinde bazı belgeler de sayılmıştır. Mahkeme huzurunda yapılan sulh, kabul ve icra edilebilecek feragatler, kayıtsız şartsız para borcu ikrarı içeren düzenleme şeklindeki noter senetleri, temyiz kefaletnameleri, icra dairesindeki kefaletnameler gibi bazı belgeler bu şekilde icra edilebilirler.

Bir ilamın icra edilebilmesi için kural olarak kesinleşmesi gerekmez. Ancak bazı kararların icra edilebilmeleri için kesinleşmeleri gerekir. Örneğin HMK'nun 350/2 maddesinde göre "kişiler hukuku, aile hukuku ve taşınmaz mal ile ilgili aynı haklara ilişkin kararlar kesinleşmedikçe yerine getirilemez". Ayrıca Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul

Hukuku Hakkında Kanuna göre tenfiz edilen yabancı mahkeme kararları da kesinleşmeden icra edilemez. İcrada kural olarak kesinleşme aranmadığı için, istinaf veya temyiz incelemesi sırasında icranın durdurulması gerekir, aksi takdirde icra takibi yapılabilir. Nafaka kararlarında ise icranın durdurulması istenemez (HMK m. 350/1, 367/1). Durdurulmadığı için takip eden bir icra takibi sırasında hüküm bozulursa takip durur; bozma üzerine bu yönde bir hüküm verilir ve hüküm bu şekilde kesinleşirse icra, icra müdürü tarafından kısmen veya tamamen iade edilir.

İlamların icrası her icra dairesinden talep olunabilir. Alacaklı yerleşim yerini değiştirirse takibin yeni yerleşim yerini icra dairesine havalesini isteyebilir. İcra takip talebi ile başlar, icra müdürü bu talep ve talebin dayandığı ilama göre bir icra emri gönderir. Borçlu yedi gün içinde ilamı yerine getirmek veya icranın geri bırakıldığına dair bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay ya da Kanunda yazılı hallerde icra mahkemesi kararını sunmak zorundadır. İcra mahkemesinin geri bırakma kararları, ilamsız icrada olduğu gibi itfa, zamanaşımı veya süre verme hallerinde olabilir. Ancak tüm bu hallerin hüküm verildikten sonra gerçekleşmiş olması gerekir. İlamlar on yıllık zamanaşımına tabidir, ancak noter senetlerindeki alacak, alacağın tabi olduğu hükümlerdeki zamanaşımına tabidir.

Borçlu yedi gün içinde para borcunu ödemez ise alacaklı haciz veya (borçlu iflasa tabi ise) iflas yollarından birini seçebilir. Para alacağı dışındaki ilamların nasıl icra edileceği ise Kanunda düzenlenmiştir.

VII. REHNİN PARAYA ÇEVİRİLMESİ YOLUYLA TAKİP

Bir alacak taşınır veya taşınmaz rehni ile teminat altına alınmışsa, kural olarak önce bu rehlin paraya çevrilmesi gerekir. Rehnin paraya çevrilmesi bakımından rehin kavramı, Kanunun 23. maddesi çerçevesinde düşünülmelidir. Rehnin paraya çevrilmesi, ilamlı ve ilamsız olmak üzere çeşitli yollardan oluşmaktadır. Bu yollar, taşınır rehninin paraya çevrilmesi yoluyla ilamsız takip (m. 145-147), taşınır rehninin paraya çevrilmesi yoluyla ilamlı takip, taşınmaz rehninin (ipoteğin) paraya çevrilmesi yoluyla ilamsız takip (m. 148, 149b-150d) ve taşınmaz rehninin (ipoteğin) paraya çevrilmesi yoluyla ilamlı takip yollarıdır. Ancak ipoteğin paraya çevrilmesi yoluyla ilamlı takip de üç ayrı yoldan oluşmaktadır. Bunlar alacak veya ipotek hakkının ilam veya ilam niteliğinde bir belge ile tespit edilmiş olması hali (m. 150h), ipotek akit tablosunun kayıtsız şartsız bir para borcu ikrarı içermesi hali (149, 149a) ve kredi kurumları ile ilgili özel düzenleme çerçevesinde (m. 150ı) başvurulacak olan hükümlerdir.

Rehnin paraya çevrilmesi yollarında haciz aşaması bulunmaz, rehinli olan taşınır veya taşınmaz paraya çevrilir. Paraya çevrime yine talep ile olur. Paraya çevirme ve paylaşırma büyük ölçüde genel haciz yoluyla takipteki gibidir. Rehlin alacağı karşılamadığı takdirde alacaklıya rehin açığı belgesi verilir. Alacaklı kesin rehin açığı belgesi ile borçluya karşı haciz (veya iflasa tabi ise iflas) yolu ile takip yapabilir. Bir yıl içinde haciz yolu ile takip yapılırsa icra veya ödeme emri gönderilmez. Bu belge aynı zamanda m. 68 anlamında borç ikrarı içeren senet hükmündedir.

VIII. İHTİYATİ HACİZ

İhtiyati haciz, alacaklının bir para alacağının zamanında ödenmesini güvence altına almak için borçlunun mallarına geçici olarak el konulmasıdır. Alacaklı, borçlunun borcunu zamanında ödeyeceğinden emin değilse, ilk önce borçlunun mallarını ihtiyaten haczettirip ondan sonra alacak davasını açar veya icra takibini yapar. İhtiyati haciz talebi için kural olarak alacağın vadesi gelmiş olmalı ve alacak bir rehinle temin edilmemiş olmalıdır. Ancak bazı istisnai hallerde vadesi gelmemiş alacak için de ihtiyati haciz istenebilir. Bunlar, borçlunun belli bir ikametgâhının bulunmaması ve borçlunun taahhütlerinden kurtulmak maksadı ile mallarını gizlemeye, kaçırmaya hazırlanması, kaçması ya da bu maksatla alacaklının haklarını ihlâl eden hileli işlemlerde bulunması halleridir (m. 257).

Yetkili ve görevli mahkeme genel kurallara göre belirlenir. Dava açıldıktan sonra ise ihtiyati hacze sadece davayı gören mahkeme karar verebilir. Alacaklı mahkemede alacağın varlığını, vadesinin geldiğini (istisnai hallerde ise diğer sebeplerin varlığını) ve alacak için rehin alınmadığını yaklaşık olarak ispat eder. Bunlar ispat edilince mahkeme alacaklıdan bir miktar teminat alarak borçlunun mallarının ihtiyaten haczine karar verir. Alacak ilama dayanıyorsa teminata gerek yoktur.

İhtiyati haciz kararı verilirken borçlu dinlenmemişse, borçlu ihtiyati haciz kararını öğrenmesinden itibaren yedi gün içinde kararı veren mahkemeye yetki, sebep ve teminatın miktarı yönünden itiraz edebilir. Borçlunun yanı sıra menfaati ihlal edilen üçüncü kişiler de ihtiyati haczi öğrendikten itibaren yedi gün içinde ihtiyati haciz kararına dayanak olan sebeplere ve teminatın miktarına itiraz edebilirler. Borçlunun veya üçüncü kişinin yapmış olduğu itiraz sonucunda mahkemenin vermiş olduğu karara karşı istinaf yolu açıktır. İstinaf, ihtiyati haczin icra edilmesini durdurmaz. İhtiyati haciz talebi reddedilen alacaklı istinaf kanun yoluna başvurma hakkına sahiptir.

Alacaklı ihtiyati haciz kararının verildiği tarihten itibaren on gün içinde icra dairesine başvurarak ihtiyati haciz kararının yerine getirilmesini istemek zorundadır; aksi halde ihtiyati haciz kararı kendiliğinden kalkar. İhtiyati haciz kararı genel haciz yolundaki hükümlere göre yerine getirilir. Borçlu teminat gösterirse, icra dairesi bu teminat karşılığında, ihtiyaten haczedilmiş olan menkul malları borçluya bırakabilir. Bu halde mallar üzerindeki ihtiyati haciz devam etmektedir. Borçlu teminat göstererek mahkemeden ihtiyati haczin kaldırılmasını isteyebilir. Bu halde borçlunun talebi kabul edilirse mallar üzerindeki haciz kalkar, ihtiyati haciz teminat üzerinde devam eder.

İhtiyati haczin kesin (icrai) bir etkisi yoktur. Alacaklı ihtiyati haciz kesinleşmeden ihtiyaten haczedilen malların satılmasını ve bedelinden alacağın ödenmesini isteyemez. Borçlunun mallarına icra dairesi tarafından ihtiyati haciz konulduktan itibaren alacaklı yedi gün içinde mahkemede dava açmalı ya da icra dairesinde icra (veya iflas) takibi yapmalıdır. Aksi halde ihtiyati haciz düşer. Alacaklı yedi gün içinde dava açar veya takip yapar ise ihtiyati haciz dava veya takip sonuna kadar devam eder. Alacaklı dava veya takip sonunda haklı çıkarsa, ihtiyati haciz kesinleşir, malların satışı icra dairesinden istenebilir. Kanunda ayrıca haksız ihtiyati haciz sebebiyle tazminat davası da düzenlenmiştir (m. 259).

IX. HACİZDE VE İFLASTA İPTAL DAVALARI

Kanunda bazı hallerde borçlunun yaptığı bazı tasarruf işlemlerinin alacaklının talebi ile iptal ettirilebileceği düzenlenmiştir. Aslında iptal davalarında tasarruf işleminin gerçekten iptali söz konusu olmaz, bu işlem sadece alacaklı (veya alacaklılara karşı) hükümsüz hale gelir. İptale bağlı tasarruflar Kanunun 278, 279 ve 280. maddelerinde sayılmıştır. Bunlar ivazsız tasarruflar, aciz halinde yapılan tasarruflar ve zarar verme kastıyla yapılan işlemlerdir. Bazı işlemler ivazlı da olsa ivazsız işlemler gibi hüküm doğururlar (278/III). Bu işlemler Kanunda belirtilen zamandan (haciz, iflasın açılması gibi) itibaren geriye doğru bir süreye tabi kılınmıştır; ivazsız işlemlerde iki yıllık, aciz halinde yapılan tasarruflarda bir yıllık, zarar verme kastıyla yapılan işlemlerde ise beş yıllık süreler düzenlenmiştir.

İptal davası genel mahkemelerde açılır, görev ve yetki genel kurallara göre belirlenir. Davacı hacizde iptal isteyen ve aciz belgesine sahip olan alacaklı ya da iflasta iflas idaresidir. Davalı ise hacizde borçlu ile birlikte lehine işlem yapılan üçüncü kişi, iflasta ise sadece lehine işlem yapılan üçüncü kişidir. İptal davası sonunda mahkeme davacıyı haklı bulursa, işlem tamamen iptal olunmaz, örneğin bir mal devredilmiş ise mülkiyet üçüncü kişide kalır. Bununla birlikte alacaklı malı haczettirip sattırabilir. Alacağı ödendikten sonra kalan para

üçüncü kişiye iade edilir. İflasta ise mal iflas masasına geçer, satılıp tüm alacaklılar tatmin edilir, para artarsa üçüncü kişiye iade edilir.

X. KÜLLİ İCRA (İFLAS HUKUKU)

A. Genel Bilgi

Alacaklının alacağına kavuşabilmesi için borçlunun yeteri kadar malının haczedilerek paraya çevrilmesini konu edinen cüzi icranın aksine külli icra, borçlunun tüm mallarının tasfiye edilerek bütün alacaklılarının tatmin edilmesini amaçlar. Ancak tasfiye bu durumda başvurulacak yollardan sadece bir tanesidir. Özellikle son yıllarda hem dünyada hem de Türkiye’de yaşanan gelişmelerle iflas hukukunun konusu iflas tasfiyesinden daha geniş bir hale gelmiştir. Aciz haline düşüp borçlarını ödeyemeyecek duruma düşen bir borçlunun bu durumdan çıkartılması gerekir. Zira aciz hali bir toplumda devam etmesi hoş görülebilecek bir hal değildir. Bu çerçevede Kanunda borçlunun ve borçlarının taşıdığı özelliklere göre farklı yollar düzenlenmiştir. Bu yollar bir takiple başlayabileceği gibi, takipten tamamen bağımsız olarak da gerçekleşebilir. İflas ve malvarlığının terki suretiyle konkordatoda bir tasfiye söz konusu iken, iflasın ertelenmesi, uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırma ve adi konkordatoda borçlunun işletmesinin veya borçlarının yeniden yapılandırılarak borçluların belki daha uzun bir vadede fakat daha iyi şekilde tatmin edilebilmeleri sağlanır. Bu yolların çok önemli diğer bir avantajı da, borçlunun işletmesinin (veya şirketin) tasfiye edilmeyerek, ülke ekonomisi için sağladığı katkının ortadan kaldırılmamış olmasıdır.

B. İflas

İflas, borçlunun tüm mallarının tasfiye edilerek, bütün alacaklılarının tatmin edilmesidir. İflas bir takiple başlayabileceği gibi, takipten bağımsız da olabilir. Bazı hallerde borçlunun veya alacaklının doğrudan doğruya mahkemeye başvurarak iflas talebinde bulunması mümkündür. İflas sadece belli kişiler için öngörülmüş bir yoldur, herkes iflas edemez. Kural olarak tacirler iflas edebilir, tacirlik Türk Ticaret Kanununa göre belirlenir. TTK’na göre bazı kimseler tacir olmadıkları halde bunlara (örneğin ticari işletme açmış gibi kendi adına ortak sıfatıyla işlem yapan kimseler) tacirler hakkındaki hükümler uygulanır. Bu kimseler de iflas edebilirler. Ayrıca Kanunda bazı hallerde yaptırım olarak bazı kimselerin (örneğin kolektif şirket ortakları) bazı şartlar altında iflas edebilecekleri öngörülmüştür.

İflasta takip icra dairesi ile başlar. İflas kararını ise ticaret mahkemesi verir. Daha sonra durum iflas dairesine bildirilir. İflas dairesi gerekli tedbirleri uygular ve alacaklıları

toplantıya çağırır; basit tasfiye usulünde tasfiyeyi gerçekleştirir. Adi tasfiye usulünde ise özel organlar önem kazanır. Bunların başında iflas idaresi gelmektedir. İflas idaresi alacaklılar arasından veya üçüncü kişilerden seçilir ve iflas masasının kanuni temsilcisidir. İflasın başında görev yapan iflas bürosu ile birinci ve ikinci alacaklılar toplantısı da iflasın özel organları arasında yer alır.

1. Takipli İflas

Takipli iflas, genel haciz yolunda olduğu gibi bir takip talebi ile başlar. Bu yola başvurabilmek için borçlunun bir para veya teminat borcunu ödememiş olması gerekir. Talebi alan icra dairesi talebe uygun bir ödeme emri gönderir. Borçlu bu ödeme emrine yedi gün içinde dilekçe ile itiraz edebilir; iflasa tabi kişilerden olmadığını söylemek de itiraz ile olur. İtiraz edilirse takip durur. Hem itiraz halinde, hem de itiraz edilmemesi ile takibin kesinleşmesi üzerine alacaklının iflas davası açması gerekir; zira iflasa karar verecek olan merci ticaret mahkemesidir. İflas davası borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yer ticaret mahkemesinde açılır; bu bir kesin yetki kuralıdır. İtiraz varsa hem itirazın kaldırılması hem iflas, itiraz yoksa sadece iflas talep edilir. İflas davası ödeme emrinin tebliğinden itibaren bir yıl içinde açılmalıdır. Mahkemece iflas kararı verilene kadar davacı davasını geri alabilir veya feragat edebilir. İflas kararından sonra ise feragat hüküm doğurmaz.

Mahkeme iflas davasında ilk olarak muhafaza tedbirlerine gerek olup olmadığına bakar, ondan sonra davayı duruşmalı olarak görür. İtiraz edilmemişse şekli bir inceleme yapılır, itiraz edilmişse itiraz incelenir. İtiraz kaldırılırsa (veya itiraz edilmemişse) iflas takibi kesinleşir ve bu durum ilan edilir. Bu ilan, diğer alacaklıların on beş gün içinde mahkemeye başvurarak borçlunun iflasına itiraz edebilmeleri içindir. Bu itirazlar yerinde görülmez ise mahkeme depo kararı verir. Bu karara göre borçlu borcun tamamını tüm ferileri ve giderleri ile birlikte yedi gün içinde mahkeme veznesine depo ederse iflas kararı verilmez; borçlu iflastan kurtulur. Aksi halde (ve alacaklı gerekli giderleri yatırmışsa) mahkeme iflasa karar verir; iflasın açıldığı tarih, gün, saat ve dakika olarak kaydedilir. İflas kararı derhal iflas dairesine gönderilir.

Takipli iflas, icrada olduğu gibi genel iflas yolu ve kambiyo senetlerine mahsus iflas yolu olarak ikiye ayrılır. Elinde kambiyo senedi olan alacaklı, kambiyo senetlerine mahsus takipli iflas yoluna başvurabilir. Bu yolda tüm itiraz ve şikâyetler beş gün içinde icra dairesine yapılır, bunun dışında yukarıdaki açıklamalar bu yolda da geçerlidir.

2. Doğrudan Doğruya İflas

Bazı hallerde borçluya karşı bir takip yapılmaksızın da ticaret mahkemesinin iflas kararı vermesi mümkündür. Bu haller alacaklının başvurduğu veya borçlunun başvurduğu haller şeklinde olabilir; borçlunun bu şekilde bir başvuru yapması bazı durumlarda zorunludur. Ayrıca mirasın tüm borçlular tarafından reddedilmesi veya terekenin borca batık olduğunun açıkça biliniyor olması nedeniyle mirasın hükmen reddedilmiş sayılması ile terekenin mevcudunun borcuna yetmediği hallerde tereke, iflas hükümlerine göre tasfiye edilir.

Alacaklının talebi ile doğrudan doğruya iflas halleri büyük ölçüde Kanunun 177. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre:

- Borçlunun malum yerleşim yeri olmaz,
- Taahhütlerinden kurtulmak maksadıyla kaçar,
- Alacaklıların haklarını ihlal eden hileli muamelelerde bulunur veya bunlara teşebbüs eder yahut haciz yoluyla yapılan takip sırasında mallarını saklarsa,
- Ödemelerini tatil eylemiş bulunursa,
- Teklif edilen konkordato tasdik edilemez veya mühlet kaldırılır ya da tamamen feshedilirse,
- İlama müstenit alacak icra emriyle istenildiği halde ödenmemişse,

alacaklı ticaret mahkemesine başvurarak borçlunun iflasını isteyebilir.

Bunlar dışında başka bazı sebepler de vardır. Kollektif ve komandit şirkete tebliğ edilen icra emrine rağmen borç ödenmezse ve aynı tür şirketler için verilen depo kararı yerine getirilmediği takdirde alacaklı bu kararın şirket ortaklarına da tebliğ edilmesini isterse ortaklar hakkında yine doğrudan iflas mümkündür. Ayrıca sermaye şirketlerinin borca batık olması, uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırmanın feshi ve yeniden yapılandırma projesinin ihlali hallerinde de alacaklı iflas kararı için mahkemeye başvurabilir.

Borçlunun iflas kararı için mahkemeye başvurması iki şekilde olabilir. Bunlardan birincisi ihtiyari başvurudur. İflasa tabi olan bir borçlu, aciz halinde olduğunu bildirerek iflasını isteyebilir. Bazı hallerde ise bu başvuru zorunlu kılınmıştır:

- İflası tabi bir borçlu aleyhine alacaklılardan birinin haciz yolu ile takibi neticesinde yapılan haciz borçlunun yarı mevcudunun elinden çıkmasına sebep olup da kalanı muaccel ve vadesi bir sene içinde muaccel olacak diğer borçlarını ödemeye yetiştirmiyorsa veya
- Sermaye şirketlerinin (anonim ve limited şirketler ile kooperatifler) pasiflerinin aktiflerinden daha fazla olduğu tespit edilirse,

borçlu mahkemeye başvurmak zorundadır. Zorunlu başvuru hallerinde borçlu başvurmazsa taksiratlı iflas hükümleri söz konusu olur.

Doğrudan doğruya iflas hallerinde de iflas davası açılmak zorundadır, Ticaret mahkemesi burada takip olmadığı için borç ile ilgili bir değerlendirme yapmaz ve depo kararı vermez. Talep aynı şekilde ilan edilir ve diğer alacaklıların itiraz edebilmelerine imkân sağlanır. Davada talep edilen iflas sebebi ispatlanırsa mahkeme iflas kararı verir, yapılacak işlemler takipli iflasta olduğu gibidir. Borçlunun talebiyle doğrudan doğruya iflas ise bir dava değil, çekişmesiz yargı işidir, ancak alacaklılar ilan üzerine itiraz edip talebi çekişmeli hale getirebilirler.

3. İflasın Ertelenmesi

İflasın ertelenmesi, İcra ve İflas Kanununda sermaye şirketleri ve kooperatifler için düzenlenmiş bir yoldur. Bu yol ile iflas edecek durumda olan bir sermaye şirketi veya kooperatif hakkındaki iflas kararı, Kanundaki şartlar yerine getirildiği takdirde ertelenebilir. Bu erteleme süresinde borçlunun mali durumunun düzeltilerek hem alacaklıların daha iyi şekilde tatmin edilmesi, hem de şirketin varlığını sürdürmesi amaçlanır. Şirketi idare ve temsil ile vazifelenirilmiş kişiler ya da alacaklılardan biri, şirket veya kooperatifin malî durumunun iyileştirilmesinin mümkün olduğuna dair bir iyileştirme projesini mahkemeye sunarak iflâsın ertelenmesini isteyebilir. Mahkeme projeyi ciddî ve inandırıcı bulursa, iflâsın ertelenmesine karar verir. İyileştirme projesinin ciddî ve inandırıcı olduğunu gösteren bilgi ve belgelerin de mahkemeye sunulması zorunludur. Mahkeme, gerekli görürse idare ve temsille vazifelenirilmiş kişileri ve alacaklıları dinleyebilir. İflâsın ertelenmesi talepleri öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırılır.

İflâsın ertelenmesine karar veren mahkeme, şirketin veya kooperatifin malvarlığının korunması için gerekli her türlü tedbiri iyileştirme projesini de göz önünde tutarak alır. Mahkeme erteleme kararı ile birlikte kayyım atanmasına karar verir. Mahkeme, yönetim

organının yetkilerini tümüyle elinden alıp kayyım verebileceği gibi yönetim organının karar ve işlemlerinin geçerliliğini kayyımın onayına bağlı kılmakla da yetinebilir. İflâsın ertelenmesi kararında kayyımın görev ve yetkileri ayrıntılı olarak gösterilir. Erteleme kararı da Kanunda belirlendiği şekilde ilan edilir.

Erteleme kararı üzerine borçlu aleyhine 6183 sayılı Kanuna göre yapılan takipler de dâhil olmak üzere hiçbir takip yapılamaz ve evvelce başlamış takipler durur, ihtiyati tedbir ile ihtiyati haciz kararları uygulanmaz; bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetler işlemez. Erteleme sırasında taşınır, taşınmaz veya ticari işletme rehniyle temin edilmiş alacaklar nedeniyle rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip başlatılabilir veya başlamış olan takiplere devam edilebilir; ancak bu takip nedeniyle muhafaza tedbirleri alınmaz ve rehinli malın satışı gerçekleştirilemez. Bu durumda erteleme süresince işleyecek olup mevcut rehinle karşılanamayacak faizler teminatlandırılmak zorundadır. Ancak 206. maddenin birinci sırasında yazılı alacaklar için haciz yoluyla takip yapılabilir. Erteleme süresi azami bir yıldır. Bu süre kayyımın verdiği raporlar dikkate alınarak mahkemece bir yıl daha uzatılabilir. Kayyım, mahkemenin belirleyeceği sürelerde iflâsı ertelenenin faaliyetleri ve işletmenin durumu konusunda düzenli olarak mahkemeye rapor verir.

İflâsın ertelenmesi talebinin reddi ya da erteleme süresi sonunda iyileşmenin mümkün olmadığı tespit edilirse mahkeme, şirketin veya kooperatifin iflâsına karar verir. Erteleme süresi dolmamakla birlikte, mahkeme kayyımın verdiği raporlardan şirketin veya kooperatifin malî durumunun iyileştirilmesinin mümkün olmadığı kanaatine varırsa, erteleme kararını kaldırarak şirketin veya kooperatifin iflâsına karar verebilir.

667 ve 673 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ile olağanüstü hal süresince iflas ertelenmesi kararı verilemeyeceği düzenlenmiştir.

4. İflasın Hukuki Sonuçları

a. Müflis Bakımından Sonuçlar

İflas kararı ile borçlunun (müflisin), iflas masasına giren (yani haczi kabil) tüm malları üzerinde (azaltıcı) tasarruf yetkisi sınırlanır. Bu mallar üzerindeki tasarruf yetkisi iflas idaresindedir.

İflasın açılmasından önce müflise karşı başlamış olan takipler (rehinle temin edilmemiş, masa malları hakkındaki haciz takipleri) durur, kararın kesinleşmesi ile düşer; ayrıca yeni takip yapılamaz.

Müflisin taraf olduğu ve masa mallarını ilgilendiren tüm davalar, ikinci alacaklılar toplantısından on gün sonrasına kadar durur. İkinci alacaklılar toplantısında bu davalar hakkında bir karar verilmelidir.

Müflis bazı taksirathı eylemlerde bulunmuşsa (örneğin zorunlu iflas talebi halinde başvurmama gibi) taksirathı iflas, hileli yani alacaklılardan mal kaçırarak veya saklayarak şekilde eylemlerde bulunmuşsa hileli iflas kararı verilir. Bu hallerde Kanunda bazı cezalar öngörölmüşdür. Ayrıca bu kimseler itibarları iade edilse bile bazı görevlere (devlet memuru vb.) gelemmezler.

b. Alacaklılar Bakımından Önemli Bazı Sonuçlar

Müflisin borçları muaccel hale gelir. Müflisin bütün malvarlığı tasfiye dileceği için, gelecekte muaccel olacak olan borçları da iflasın açılması ile muaccel olur ve bu alacaklılar da yapılacak tasfiyeden yararlanırlar. Şarta bağı alacaklarda ise şartın gerçekleşmesi beklenir.

Para alacağı dışındaki alacaklar paraya çevrilir ve masaya bu şekilde yazdırılır. Alacaklara faiz işlemeye devam etmekle birlikte uygulanacak faiz oranında değışiklik meydana gelir.

5. Tasfiye ve İflasın Kapanması

Tasfiye iki şekilde yapılabilir. İflas dairesince defteri tutulan mallar bedelinin tasfiye masraflarını koruyamayacağı anlaşılırsa basit tasfiye usulü tatbik olunur. Bu takdirde iflas dairesi, alacaklıları yirmi günden az ve iki aydan çok olmamak üzere tayin edilecek müddet içinde alacaklarını ve iddialarını bildirmeğe ilanla davet eder. Bu müddet içinde alacaklılardan biri masrafları peşin vermek suretiyle tasfiyenin adi şekilde yapılmasını isteyebilir. Basit tasfiyede iflas dairesi alacaklıların menfaatlerine muvafık surette malları paraya çevirir ve başka merasime mahal kalmaksızın alacakları tahkik ve sıralarını tayin ederek bedellerini dağıtır.

Yukarıdaki yol istisnadır, tasfiyenin asıl şekli adi tasfiyedir. Bu yolda ilk görevli merci yine iflas dairesidir. İflas dairesi alacaklıları on gün içinde toplantıya çağırır. Birinci alacaklılar toplantısına alacaklı olduğunu iddia eden herkes katılabilir. Bu toplantıda iflas idaresi için adaylar belirlenir ve acele hallerde satışa veya ticari işletmenin devamına karar verilir. Bu toplantıda yönetim icra müdürü ve iflas bürosu tarafından gerçekleştirilir. Belirlenen adaylar icra mahkemesi tarafından iflas idaresi olarak atanırlar. İflas idaresi masanın kanuni temsilcisidir ve yapacağı işlemler şikâyete tabidir. Yazdırılan alacakların

akıbetine ve imtiyazlarına iflas idaresi karar verir ve bir sıra cetveli hazırlar. Alacağın reddedilmesi halinde veya başkasının alacağının kabul edilmesi ya da sırasına karşı ticaret mahkemesinde itiraz davası yoluyla karşı koyulabilir; alacaklı kendi sırasına itiraz etmek istiyorsa bunu şikâyet yolu ile icra mahkemesine götürür. Sıra cetveli Kanununun 206. maddesinde belirlenmiş olan sıraya göre hazırlanır.

Masaya dâhil edilen bir mal hakkında istihkak iddiasında bulunulursa iflas idaresi bir karar verir. İflas idaresi iddiayı kabul etmezse üçüncü kişiye dava açması için yedi günlük bir süre verir. Bu dava icra mahkemesinde genel hükümlere göre görülür. Mal üçüncü kişide iken masaya yazılmış ise, iflas idaresi üçüncü kişiye karşı dava açmak zorundadır. Ancak bu halde dava icra mahkemesinde değil, genel mahkemelerde görülür.

Sıra cetvelinin hazırlanmasından sonra, sadece kabul edilen alacakların sahipleri ile ikinci alacaklılar toplantısı yapılır. Bu toplantıda iflas tasfiyesine ilişkin kararlar alınır. Örneğin davalara devam edilip edilmeyeceği, masaya dâhil malların ne şekilde satılacağı gibi konular ikinci alacaklılar toplantısında karara bağlanır. İflas tasfiyesinde alacaklılar taşınmazların da pazarlık suretiyle satılmasına karar verebilirler. Açık artırma ile satış, icra usulünde olduğu gibidir; ancak satışı iflas idaresi gerçekleştirir.

İflas idaresi, masa malları paraya çevrildikten ve sıra cetveli kesinleştikten sonra pay cetveli düzenler ve bu cetvele göre dağıtım gerçekleştirilir. Alacağını tam olarak alamayan alacaklılara borç ödemedi aciz belgesi verilir. İflastaki aciz belgesinin icradakinden farkı, borçluya karşı yeni takip yapılabilmesi için iflastan sonra yeni mal edindiğinin ispat edilmesinin gerekmesidir. Masaya kaydedilmemiş olduğu için paylaştırmaya katılmayan alacaklılara da aciz belgesi verilir. Tasfiyenin sonunda, iflas kararını veren ticaret mahkemesi iflası kapatır; borçlunun müflis sıfatı ise devam eder.

C. Konkordato:

Konkordato iflastan farklı olarak tüm borçluların yararlanabileceği, borçlunun belirli şartların gerçekleşmesi halinde borçlarından kurtulabildiği bir yoldur. Konkordato alacaklıların alacağın belli bir kısmından vazgeçtikleri yüzde (indirim) konkordatosu, alacakların belli bir vadeye bağlandığı vade konkordatosu ve bu iki unsurun birlikte yer aldığı karma konkordato şeklinde olabilir. Konkordato iflas dışında yapılabileceği gibi, iflas kararı verildikten sonra iflastan kurtulmak için de yapılabilir. Hukukumuzda, borçlunun borçlarının tasfiyesine yönelik olan adi konkordato ve iflas içi konkordato ile malvarlığının bir kısmını

veya tamamını borçlarından kurtulmak amacıyla devrettiği, mal varlığının terki suretiyle konkordato şeklinde bir temel ayırım yapılmaktadır.

1. Adi Konkordato ve İflas İçi Konkordato

Konkordato hükümlerinden yararlanmak isteyen herhangi bir borçlu, icra mahkemesine gerekçeli bir dilekçe ve bir konkordato projesi verir. Bu projeye ayrıntılı bir bilanço, gelir tablosu ve defter tutmaya mecbur şahıslardan ise defterlerinin durumunu bildiren bir cetvel ekler. Bu cetvelde, özellikle Türk Ticaret Kanununun 66. maddesi hükmünce tutulması mecburi olan defterlerin hepsinin tutulmuş olup olmadıkları gösterilir. İflâs talebinde bulunabilecek her alacaklı, gerekçeli bir dilekçeyle, icra mahkemesinden borçlu hakkında konkordato işlemlerinin başlatılmasını isteyebilir. Konkordato talebi üzerine icra mahkemesi, gerekli gördüğü takdirde, borçlunun malvarlığının muhafazası için 290. maddenin ikinci fıkrasındaki tedbirleri emreder. Yetkili icra mahkemesi, iflasa tabi olanlar için borçlunun muamele merkezindeki, iflasa tabi olmayan borçlunun yerleşim yerlerindeki icra mahkemesidir.

İcra mahkemesi borçluyu ve talepte bulunmuş ise alacaklıyı dinledikten sonra borçlunun durumunu, malvarlığı ve gelirlerini, taahhütlerini yerine getirmesine engel olan sebepleri ve konkordatonun başarı ihtimalini göz önünde tutarak, projenin alacaklıları zarara sokmak kastından âri olup olmadığına göre konkordato talebinin uygun olup olmadığına karar verir. Buna göre konkordato mühleti verilebilmesi için borçlunun alacaklılara zarar verme kastıyla davranmamış olması, konkordatonun başarılı olma ihtimalinin bulunması ve teklif edilen paranın, borçlunun mevcudu ile orantılı olması gerekir. Konkordato talebi 166. maddenin ikinci fıkrasındaki usule göre ilân edilir. Konkordato talebinin ilânından itibaren on gün içinde alacaklılar itiraz ederek konkordato mühleti verilmesini gerektiren bir hâl bulunmadığını ileri sürerek icra mahkemesinden konkordato talebinin reddini isteyebilirler. Talep uygun görülürse icra mahkemesi borçluya en fazla üç aylık bir mühlet verir ve aynı zamanda gerekli bilgi ve tecrübeye sahip Türk vatandaşlarından bir veya birkaç komiser tayin eder. Birden fazla komiser tayin edilmesi hâlinde icra mahkemesi bu kişilerin görev ve yetki alanlarını belirler.

Mühlet içinde borçlu aleyhine 6183 sayılı Kanuna göre yapılan takipler de dâhil olmak üzere hiçbir takip yapılamaz ve evvelce başlamış takipler durur, ihtiyatî haciz kararları uygulanmaz, bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetler işlemez. Mühlet sırasında taşınır veya taşınmaz rehniyle temin edilmiş alacaklar nedeniyle

rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takip başlatılabilir veya başlamış olan takiplere devam edilebilir; ancak bu takip nedeniyle muhafaza tedbirleri alınamaz ve rehinli malın satışı gerçekleştirilemez. 206. maddenin birinci sırasında yazılı alacaklar için haciz yoluyla takip yapılabilir. Konkordato aksine hüküm içermediği takdirde mühlet, rehinle temin edilmemiş her türlü alacağa faiz işlemesini durdurur.

Borçlu, komiserin nezareti altında işlerine devam edebilir. Ancak icra mahkemesi, bazı işlemlerin geçerli olarak ancak komiserin katılımı ile yapılmasına veya borçlunun yerine komiserin işletmenin faaliyetini devam ettirmesine karar verebilir. Borçlu, icra mahkemesinin izni dışında mühlet kararından itibaren rehin tesis edemez, kefil olamaz, taşınmaz ve işletmenin devamlı tesisatını kısmen dahi olsa devredemez ve takyit edemez ve ivazsız tasarruflarda bulunamaz. Aksi hâlde yapılan işlemler hükümsüzdür. Borçlu bu hükme yahut komiserin ihtarlarına aykırı davranırsa veya iyi niyetinden şüpheyi haklı gösterir bir harekette bulunursa icra mahkemesi komiserin raporu üzerine, mümkün ise borçluyu ve gerektiğinde alacaklıları dinledikten sonra borçlunun malları üzerindeki tasarruf yetkisini veya mühleti kaldırabilir.

Konkordatonun kabul edilip edilmemesine alacaklılar karar verir. Alacaklılar toplantısında teklif görüşülür ve komiser tarafından ayrıntılı bir rapor verilir. Konkordatonun kabulü için hem alacaklıların yarısından fazlasının kabulü, hem de kaydedilmiş alacakların üçte ikisinden fazlasının sahiplerinin kabulü gerekir. Ancak bazı alacaklar ve alacaklılar hesaba katılmaz (m. 297/II). Konkordato, ticaret mahkemesi tarafından tasdik edilir. Bunun için bazı şartlar vardır. Kanununun 298. maddesine göre şu şartlar aranır:

1- Teklif edilen meblağın borçlunun kaynakları ile orantılı olması (Mahkeme borçluya intikâl edebilecek malları da dikkate alabilir).

2- Malvarlığının terki suretiyle konkordatoda, paraya çevirme hâlinde elde edilen hasılat veya üçüncü kişi tarafından teklif edilen meblağın, iflâs yoluyla tasfiye hâlinde elde edilebilecek bedelden fazla olacağının öngörülmesi.

3- Konkordato işlemlerinin yerine getirilmesini, alacakları kabul edilmiş olan imtiyazlı alacakların tamamen ödenmesini ve mühlet sırasında komiserin onayıyla akdedilmiş borçların ifasını sağlamak için, bu alacaklılardan her biri özel olarak ve açıkça kendi alacağı bakımından vazgeçmedikçe, yeterli teminatın gösterilmesi.

4- Konkordatonun tasdikinin gerektirdiği yargılama masrafları ve ilâm harçlarının tasdik kararından önce, borçlu tarafından mahkeme veznesine depo edilmiş olması.

5- Konkordatonun kanunda yazılı çoğunluklarla kabul edilmiş olması.

Ticaret mahkemesi, konkordatonun tasdiki kararında alacakları itiraza uğramış olan alacaklılara, dava açmak için, konkordatonun tasdiki kararının yüze karşı verilmesi halinde tefhim, aksi takdirde tebliğ tarihinden itibaren başlamak üzere on günlük bir müddet tayin eder. Bu müddet içerisinde dava açmayanların teminattan yararlanma ve konkordatoyu feshettirme hakları düşer.

Konkordatonun tasdiki yargılaması mühlet içinde bitirilememişse asliye ticaret mahkemesi, komiserin gerekçeli raporunu da dikkate alarak, mühletin bitiminden sonraki dönem için geçerli olmak üzere borçluya karşı evvelce başlatılmış olan takiplerin durdurulmasına veya borçluya karşı yeni takip yapılmamasına karar verebilir.

Tasdik edilen konkordato, alacakları mühlet kararından önce veya komiserin onayı olmaksızın konkordatonun tasdikine kadar doğmuş bütün alacaklar için mecburidir. Rehinli alacaklıların rehnin kıymetini karşılayan miktardaki alacakları ile Kanunun 206. maddesinin birinci fıkrasında sayılan Devlet alacakları müstesnadır. Konkordatonun tasdiki konkordato mühletlerinden önce konulmuş fakat henüz paraya çevrilmemiş olan hacizleri hükümden düşürür. Konkordatoya muvafakat etmeyen alacaklı müşterek borçlulara ve borçlunun kefillerine ve borcu tekeffül edenlere karşı bütün haklarını korur. Borçlu tarafından konkordato şartlarından fazla olarak alacaklılardan birine yapılan her vaat hükme gerek olmaksızın batıldır. Konkordatoyu tasdik eden hâkim, borçlunun talebi üzerine, tasdik kararından itibaren en fazla bir yılı geçmemek ve erteleme süresince işleyecek olup mevcut rehinle karşılanamayan faizler teminatlandırılmak kaydıyla, rehinli taşınır veya taşınmazın konkordato talebinden önceki bir alacak nedeniyle satışını erteleyebilir.

Konkordatonun tasdikinden sonra alacaklı konkordato şartları çerçevesinde ödeme yapılmadığı gerekçesi ile sadece kendisi bakımından feshini isteyebilir. Borçlunun kötü niyetli olduğu daha sonra anlaşılırsa, alacaklılar fesih isteyebilirler ve bu fesih tüm alacaklılar açısından geçerli olur; yani konkordato tamamen feshedilmiş olur. Konkordato bu şekilde feshedilirse talep gerekmesizin ihtiyati haciz konulur, ayrıca borçlu iflasa tabi ise doğrudan doğruya iflas davası açılabilir. Feshe karar verecek olan mahkeme, konkordatoyu tasdik eden ticaret mahkemesidir.

Kanunda ayrıca iflas içi konkordato da düzenlenmiştir. Bu prosedür iflas dışı konkordatodan bazı farklılıklar içerir. Bu yolda konkordato mühleti yoktur, komiser tayin edilmez, bu görev iflas idaresince yerine getirilir. Konkordato teklifi ikinci alacaklılar toplantısında görüşülüp karara bağlanır. Konkordato mahkeme tarafından tasdik edilirse, iflas kaldırılır. Bu farklar dışında adi konkordato hükümleri uygulanır.

2. Malvarlığının Terki Suretiyle Konkordato

Malvarlığının terki suretiyle konkordato ile alacaklılara, borçlunun malvarlığı üzerinde tasarruf etmek veya bu malların tamamını ya da bir kısmını üçüncü kişiye devretmek yetkisi verilir. Alacaklılar haklarını konkordato tasfiye memurları ve alacaklılar kurulu aracılığıyla kullanırlar. Konkordato tasfiye memurları ve alacaklılar kurulu, konkordato talebi hakkında karar veren alacaklılar tarafından seçilir. Konkordato tasfiye memuru icra mahkemesinin seçime ilişkin kararı onaylamasından sonra göreve başlar. Konkordato komiseri de tasfiye memuru olabilir. Alacaklıların malların tasfiyesi ya da üçüncü kişiye devri suretiyle karşılanamayan alacaklarından feragat edip etmedikleri, feragat etmiyorlarsa borçlunun sorumluluğunun ne olduğu, konkordato tasfiye memurları ile alacaklılar kurulu üyelerinin belirlenmesi ve bunların yetkileri ve Kanun tarafından belirlenmemişse, malların tasfiye usulü ve eğer mallar üçüncü kişiye devredilecekse, bu devrin şekli ve teminatlandırılması konkordatoda mutlaka tespit edilmelidir.

Bu tür konkordatoda borçlunun malları üzerindeki tasarruf yetkisi iflasta olduğu gibi kısıtlanır. Tasfiye memurları alacakları tespit eder ve bir sıra cetveli hazırlar. Bu usul iflastaki gibidir. Malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisi alacaklılara devredilirse paraya çevirme aşaması gerçekleştirilir. Elde edilen para için bir pay cetveli hazırlanır ve buna göre ödeme yapılır. Kanunda düzenleme bulunmayan hallerde adi konkordatoya ilişkin hükümler aykırı düşmedikçe bu yolda da uygulanır.

D. Sermaye Şirketleri ve Kooperatiflerin Uzlaşma Yoluyla Yeniden Yapılandırılması

Muaccel para borçlarını ödeyemeyecek durumda olan veya mevcut ve alacakları borçlarını karşılamaya yetmeyen ya da bu hallerden birine düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalması kuvvetle muhtemel olan bir sermaye şirketi veya kooperatif, önceden müzakere edilmiş ve projeden etkilenen alacaklılar tarafından gerekli çoğunluk sağlanarak kabul edilmiş olan yeniden yapılandırma projesi ile birlikte, muamele merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesine, uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırma için başvurabilir. Projeden

etkilenen alacaklılar terimi, yeniden yapılandırma projesi ile alacakları, hakları veya menfaatleri yeniden yapılandırılacak alacaklıları ifade eder. Gerekli çoğunluk terimi, projeden etkilenip oylamaya katılan alacaklıların sayı itibarıyla en az yarısını aşan ve oy kullanan alacaklıların alacaklarının en az üçte ikisini oluşturan ve projenin kabulü için gerekli olan çoğunluğu ifade eder. Projenin birden fazla alacaklı sınıfı içermesi hâlinde, her alacaklı sınıfının kendi içinde projeyi gerekli çoğunluk ile kabul etmiş olması gerekir.

Gerekli çoğunluk sağlanmış ise borçlu mahkemeye başvurur. Projenin içermesi gereken hususlar ve eklenmesi gereken belgeler Kanunda sayılmıştır (m. 309/n, 309/o). Mahkeme, borçlunun veya alacaklılardan birinin talebi üzerine, başvuru hakkında verilecek nihai kararın verilmesine kadar geçecek olan dönem için borçlunun malvarlığını korumaya yönelik ve borçlunun faaliyetleri bakımından gerekli gördüğü tedbirleri derhal alır. Mahkeme, projeden etkilenen alacaklıların borçluya karşı başlattıkları takiplerin ve bu takiplerle ilgili olan davaların, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre yapılan takipleri ve davaları da kapsayacak şekilde durdurulmasına, yeni icra takibi yapılmasının etkilenen alacaklılar için yasaklanmasına, ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararlarının uygulanmamasına ara dönem için karar verebilir. Bu durumda, bir takip muamelesiyle kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren süreler işlemez.

Gerekli şartlar sağlanmış ise mahkeme projeyi tasdik eder. Tasdik anından itibaren proje sonuçlarını doğurmaya başlar. Uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırma, konkordatonun feshi hükümlerine göre feshedilebilir. Projenin m. 309/ş çerçevesinde tadil edilmesi de mümkündür. Borçlunun projeden doğan yükümlülüklerini tamamen veya kısmen zamanında yerine getirmemesi hâlinde durum proje denetçisi, borçlu veya projeden etkilenen alacaklılar tarafından projeyi tasdik etmiş olan mahkemeye bildirilir. Aynı hak, projenin tasdikinden önce borçluya teminat mukabili veya teminatsız olarak kredi gibi finansman kaynağı yaratıp bundan kaynaklanan alacağını kısmen veya tamamen elde edemeyen alacaklı için de söz konusudur. Bu bildirim üzerine mahkeme, borçlunun malvarlığının korunabilmesi için, borçlunun malvarlığı üzerindeki tasarruflarını önleyici tedbirler de dâhil olmak üzere, gerekli muhafaza tedbirlerini alır ve bir duruşma günü tayin ederek, 288. maddede öngörülen usule göre ilânen duyurur. Mahkeme, projeden etkilenen veya etkilenmeyen alacaklıların vakî itirazlarını inceledikten sonra, borçlunun yükümlülüklerini kısmen veya tamamen yerine getirmediğini, projenin uygulanmayıp tadilinin de söz konusu olmadığını veya finansman alacaklısının alacağını tamamen ya da kısmen elde edemediğini tespit edince derhal borçlunun iflâsına hükmeder.